

Małgorzata Walczak-Sarao'
Danuta Kręcisz

Wesołe PRZEDSZKOLE i przyjaciele

Program wychowania i edukacji przedszkolnej

Projekt graficzny okładki i strony tytułowej
Krzysztof Demianiuk

Redaktor inicjujący
Joanna Straburzyńska

Redaktor merytoryczny
Magdalena Rubaj

„Wesołe przedszkole i przyjaciele. Program wychowania i edukacji przedszkolnej” jest zgodny z aktualną podstawą programową wychowania przedszkolnego, zatwierdzoną przez MEN (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 stycznia 2009 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół – Dz.U. z 2009 r. nr 4, poz. 17. zał. nr 1).

ISBN 978-93-02-10851-8

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
Warszawa 2009

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna

02-305 Warszawa, Al. Jerozolimskie 136

Adres do korespondencji: 00-965 Warszawa, p. poczt. nr 9

www.wsip.pl

Wydanie drugie zmienione

Ark. druk. 3,25

Skład i łamanie: Studio DTP *Alicja Kasper*

Druk i oprawa: Drukarnia PERFEKT

Wydrukowano na papierze offsetowym Speed-E produkcji International Paper

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
I. Założenia psychopedagogiczne programu	9
II. Treść i struktura programu	16
III. Cele ogólne i zadania edukacyjne przedszkola	18
IV. Szczegółowe cele edukacyjne w obszarze sfer rozwojowych	20
V. Treści programowe	24
VI. Uwagi dotyczące realizacji programu	48
VII. Literatura cytowana	51
VIII. Słów kilka od autorek programu	52

WSTĘP

Program, który trzymacie Państwo w rękach, jest programem oddziaływań wychowawczo-edukacyjnych, promujących określone, pożądane i cenione społecznie wartości, respektujących prawidłowości rozwojowe dziecka w wieku przedszkolnym, w odniesieniu do jego grupy rówieśniczej i społeczeństwa, w którym wzrasta. Ten program ma służyć ukierunkowanemu wspomaganiu rozwoju dzieci, od adaptacji przedszkolnej do zbudowania ich gotowości szkolnej na drodze **edukacyjnej wzajemności** (H. R. Schaffer, 1994). Zakłada on, że rozwój dziecka jest wspólnym przedsięwzięciem dziecka i nauczyciela. Codzienne kontakty obu stron to współpraca i dialog, wymiana wiedzy i doświadczeń, wzajemne korzystanie ze swych kompetencji i uczenie się od siebie.

Do napisania tego programu zainspirowała nas wieloletnia praca z dzieckiem w wieku przedszkolnym, na którą złożyły się liczne pedagogiczne doświadczenia, sukcesy i porażki. Chcemy podzielić się z nauczycielami wychowania przedszkolnego tym, co uważamy za najważniejsze dla prawidłowego funkcjonowania społeczno-poznawczego i rozwoju naszych przedszkolaków.

Kolejnym, nie mniej ważnym motywem pisania programu są szybkie transformacje, jakim ulega nasza rzeczywistość. **Świat, choć na pozór ten sam, wymaga od nas opanowywania coraz nowszych umiejętności w posługiwaniu się językiem, kodowaniu i dekodowaniu informacji, poruszaniu się w świecie symboli i znaków czy percepcji oraz interakcji ze środowiskiem, w którym żyjemy. Metodyka przedszkolna, a ściślej, tworzący ją na co dzień kreatywni nauczyciele wychowania przedszkolnego, korzystają z pasją z najnowszych odkryć nauki, m.in. neurofizjologii człowieka i psychologii rozwojowej.**

Edukacja przedszkolna to bardzo ważny element składowy systemów oświatowych i polityki społecznej większości krajów europejskich. Dziś już wiemy na pewno, że doświadczenia edukacyjne zdobywane w wieku przedszkolnym mają bardzo duży wpływ na przebieg edukacji szkolnej i późniejsze losy człowieka. Wynika to między innymi z faktu, że jest on okresem najintensywniejszych przemian rozwojowych, dotyczących procesów poznawczych, osiągania kolejnego stadium dojrzałości fizjologicznej i budowania podstawowych struktur osobowości. Dziecko, niczym gąbka, chłonie informacje ze świata zewnętrznego i próbuje poskładać je w całość obrazującą rzeczywistość, budując fundamenty dalszego własnego rozwoju.

Rozwój dziecka warunkują cztery grupy wzajemnie powiązanych czynników:

- wyposażenie biologiczne (wrodzone);
- własna aktywność dziecka;
- środowisko rodzinne, w którym dziecko przychodzi na świat oraz jego najbliższe otoczenie;
- wychowanie i nauczanie, rozpoczynające się w chwili narodzin dziecka i traktowane jako procesy łączne.

Przedszkole bezspornie jest niezwykle istotnym instrumentem wychowania i edukacji. Zajęcia przedszkolne wpływają pozytywnie na rozwój, poszerzają i wzbogacają zakres oddziaływań na dziecko.

Uczęszczanie do przedszkola stwarza możliwości lepszego zaspokajania szybko rosnących potrzeb społecznych, poznawczych i emocjonalnych dziecka. Daje okazję do ujednolicenia i wzbogacenia oddziaływań wychowawczych i edukacyjnych oraz do profesjonalnego zdiagnozowania przez pedagogów (czasem także psychologów) poziomu rozwoju dziecka, profilaktyki zaburzeń, a w przypadku zauważenia nieprawidłowości – do szybkiego udzielenia mu pomocy.

Oczywiście wielkie znaczenie ma nie tylko sam fakt uczęszczania dziecka do przedszkola, ale też jakość placówki, na którą składają się: stabilna, wysoko wykwalifikowana i twórcza kadra nauczycielska, doskonała organizacja pracy, odpowiednie materialne i socjalne wyposażenie placówki, niezbyt liczne grupy wychowanków.

„Program wychowania i edukacji przedszkolnej” określa cele, treści i metody w obszarze celowego organizowania działalności dziecka w przedszkolu. Intencją autorek jest także zwrócenie uwagi nauczycieli na treści ukryte, które dziecko odbiera poprzez uczestniczenie w życiu społecznym, wchodzenie w interakcje z dorosłymi i innymi dziećmi, aktywne spostrzeganie, słuchanie, przeżywanie, a przede wszystkim przez działanie.

Wychowanie przedszkolne jest obecnie traktowane jako pierwszy szczebel edukacji, który ma bezpośredni związek z nauczaniem w zerówce przedszkolnej lub szkolnej i dalej w klasach I–III szkoły podstawowej. Zwrócono uwagę na znaczenie dobrze zaplanowanej i realizowanej pracy z dziećmi w wieku 3–5 lat, gdyż w tym okresie istotnym przemianom podlega relacja dziecka z otoczeniem w zakresie uczenia się, rozumienia, nabywania doświadczeń, eksperymentowania. Powtarzając za L. S. Wygotskim, dziecko w wieku przedszkolnym uczy się według własnego programu czyli spontanicznie, w każdych okolicznościach, przypadkowo, mimowolnie.

Aby lepiej planować efektywną pracę wychowawczo-dydaktyczną, nauczyciel przedszkola powinien znać charakterystykę rozwoju psychospołecznego dziecka w poszczególnych fazach i wieku jego życia. Profesor Anna Brzezińska dokonała (za E. H. Eriksonem, R. J. Havighurstem, B. M. Newmanem, Ph. R. Newmanem i D. Shaferem) następującego podziału okresu dzieciństwa:

- niemowlęstwo (0–1 rok)
- dzieciństwo (2–3 lata)
- wiek zabawy (4–5 lat)
- wiek szkolny (6–12 lat).

Dzieciństwo – najważniejsze zadania rozwojowe tej fazy to uczenie się chodzenia, przyjmowania pokarmów, mówienia, kontrolowania własnego ciała. Intensywnym zmianom fizycznym towarzyszy rozwój koordynacji ruchów precyzyjnych. Dziecko nabiera pewności siebie, wiary, iż może zrobić prawie wszystko, dlatego tak ważne jest zapewnienie mu okazji do osiągania sukcesów i wzmacniania poczucia własnej wartości. W tej fazie dziecko uczy się autonomii we wszystkich działaniach, jakie podejmuje. Dopiero trzylatek doświadcza swobody poruszania się nie tylko, kiedy chodzi, ale też

kiedy biega, skacze, czy tańczy. Rozwojowi ruchowemu i doskonaleniu podstawowych umiejętności motorycznych towarzyszy wzbogacanie wyobraźni i zabawy. Następuje rozwój języka (jego symbolicznej funkcji). Dziecko przyswaja proste pojęcia dotyczące rzeczywistości społecznej i fizycznej. Coraz większa jest też samokontrola (kontrola własnych emocji i kontrola kontaktów z otoczeniem). Trzylatek uczy się rozróżniać dobro i zło, rozpoczyna się żmudny proces kształtowania jego postaw etycznych. Pojawia się zainteresowanie rysowaniem, kolorowaniem, malowaniem, czy wycinaniem.

Wiek zabawy (cztero- pięcioletni) – większość ważnych umiejętności dziecko w tym okresie zdobywa poprzez zabawę. Bawiąc się z rówieśnikami wykorzystuje informacje w twórczy sposób, rozwija także ważne umiejętności społeczne. Dzieci w tej fazie usiłują zachowywać się w „dorosły sposób” i często próbują wziąć na siebie odpowiedzialność za sprawy przekraczające ich możliwości. Wiek zabawy to również czas identyfikacji z płcią (kształtowania się pojęcia płci, uczenia się standardów dotyczących płci). Dalszy rozwój myślenia dziecka to rozwój umiejętności wykonywania operacji konkretnych, umiejętności klasyfikacji, odkrycie zasady stałości. W wieku zabawy pojawiają się pierwsze gry grupowe, łączące wyobraźnię ze współpracą. Konieczne jest więc też osiągnięcie przez dziecko sprawności fizycznej wymaganej do gier i zabaw oraz uczenie się obcowania z rówieśnikami. Zabawa i różnorodna działalność dziecka, zaplanowana przez nauczyciela, powinna być związana z rozwojem procesów poznawczych, skierowana na uzyskanie dobrego poziomu koordynacji wzrokowo-ruchowej, gotowości do pisania i czytania. Zabawę dydaktyczną uzupełnia się pracą z wycinanką, składanką, kartą pracy czy książeczkami do czytania.

Wiek szkolny – w tym okresie dziecko doskonali szkolne i społecznie ważne sprawności. Zaczyna porównywać siebie z rówieśnikami, którzy razem z dorosłymi determinują jego interakcje społeczne. Wiek szkolny to również kształtowanie umiejętności oceny sytuacji z różnych punktów widzenia, wrażliwość na normy społeczne i naciski grupy. Dziecko uczy się samooceny (samoświadomości, poczucia samoskuteczności, co jest ważnym czynnikiem w osiąganiu gotowości szkolnej). Doskonają się nabywane sprawności – motoryczna, intelektualna, artystyczna. Zabawa przeobraża się z indywidualnej w zespołową, podporządkowaną celom grupowym. Rozwija się umiejętność współpracy i rywalizacji.

Dziecko sześciolatnie ma za zadanie rozwinąć podstawowe sprawności szkolne: czytanie, pisanie i liczenie, rozumieć i wykorzystywać pojęcia niezbędne w codziennym życiu, dążyć do osiągnięcia niezależności osobistej.

Posiadając choćby podstawową wiedzę z zakresu rozwoju psychospołecznego dziecka, nauczyciel wychowawca będzie mógł skutecznie realizować zaproponowane w niniejszym programie treści.

W pracy z dziećmi trzy-, czteroletnimi wychowawca powinien otoczyć dziecko troskliwą opieką, wspierać je, zabezpieczyć możliwość zaspokojenia potrzeb fizjologicznych, emocjonalnych, społecznych, pomóc mu się usamodzielnąć poprzez poznawanie i doskonalenie własnych możliwości. W pracy z dziećmi pięcioletnimi wysiłki nauczyciela koncentrują się na pomocy w zdobywaniu, porządkowaniu i systematyzowaniu wiedzy o świecie, w poszukiwaniu odpowiedzi na pytania dotyczące rzeczy, ludzi, zjawisk, w inicjowaniu działań, które wzbudzają twórczą ciekawość dziecka, w udzielaniu wskazówek do rozwiązywania problemów, które powstaną na drodze do osiągnięcia celów.

Nowym bardzo ważnym zadaniem nauczyciela najstarszej grupy jest również systematyczne i skuteczne przygotowanie do przyszłej edukacji szkolnej, gdyż proponowane zmiany systemowe w oświacie dążą do objęcia w roku 2012 powszechnym obowiązkiem szkolnym dzieci sześciolatnie. Ten program jest tak skonstruowany aby umożliwić nauczycielowi realizację nowych zadań wynikających z nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego. Zadania te obejmują prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz przeprowadzenie diagnozy pedagogicznej w roku szkolnym poprzedzającym termin rozpoczęcia nauki szkolnej.

„Program wychowania i edukacji przedszkolnej” uwzględnia powyższe prawidłowości i zależności. Pozostaje w zgodzie ze współczesnymi koncepcjami wychowania przedszkolnego, kładzie nacisk na znaczenie relacji dziecko – nauczyciel – rodzic.

Wyrażamy nadzieję, że program będzie pomocny nauczycielom w ich trudnej pracy. Zainspiruje do sięgania po nowe formy i metody pracy, do szukania ciekawszych, bliższych dziecku rozwiązań, co przyczyni się do podniesienia efektywności jego rozwoju, a nauczycielowi – partnerowi da satysfakcję z udziału w tym procesie przemiany – od płaczącego malucha do kreatywnego i samodzielniego ucznia.

I. ZAŁOŻENIA PSYCHOPEDAGOGICZNE PROGRAMU

OD ADAPTACJI DO GOTOWOŚCI SZKOLNEJ I EDUKACYJNEGO SUKCESU

Nauczyciele przedszkolni doskonale wiedzą, że dla wielu dzieci pierwsze dni w przedszkolu łączą się z ogromnym napięciem emocjonalnym, stresem oraz przykrymi przeżyciami. Te negatywne uczucia oraz towarzyszące im obawy rodziców zaburzają prawidłowe funkcjonowanie dzieci i nie sprzyjają uruchomieniu pełnych możliwości poznawczych, czy kształtowaniu postaw otwartych na nowe kontakty. Mogą natomiast niekorzystnie zaważyć na dalszych losach dziecka w przedszkolu. Dlatego tak ważny jest proces przystosowania dziecka do środowiska przedszkolnego.

Przystosowanie to jedno z głównych pojęć w psychologii. O jego wadze może świadczyć szereg istniejących teorii i koncepcji. To zdolność organizmu do utrzymania wewnętrznej równowagi w środowisku zewnętrznym oraz dążenie podmiotu do układania równoważnych stosunków z otoczeniem społecznym. Według J. Piageta adaptacja to tendencja do dostosowywania się do środowiska w sposób sprzyjający przetrwaniu. Piaget mówi również o dwóch podprocesach adaptacji – asymilacji i akomodacji.

Bardzo istotne z punktu widzenia pedagogiki jest przystosowanie społeczne. Wiąże się ono nie tylko z dobrym samopoczuciem jednostki, radzeniem sobie z trudnościami, zaspokajaniem własnych potrzeb, ale także z pełnieniem ról społecznych, równowagą między potrzebami jednostki i otoczenia, współpracą i współtworzeniem.

Podejmowanie nowych wyzwań i pokonywanie trudności pełni ważną rolę rozwojowo-twórczą. Jeżeli jednak przekracza to możliwości jednostki, a często tak się dzieje w przypadku małych dzieci, może być dla niej traumatyczne, a nawet destrukcyjne. Dlatego też zadaniem dorosłych jest sprawić, aby ten najtrudniejszy dla dzieci moment przekraczania progu przedszkola nie skupiał nadmiaru trudności, napięć i przykrych odczuć, by nie kojarzył się dziecku z wyrwaniem z objęć mamy, ale był łagodnym wchodzeniem w nowe środowisko w poczuciu bezpieczeństwa.

Na proces adaptacji (przystosowania do przedszkola) mają wpływ: dziecko, rodzina, przedszkole oraz sytuacja, w jakiej się znajdują. Jakość tej sytuacji oraz umiejętność stworzenia przez nią przyjaznego dziecku środowiska może warunkować pomyślne przystosowanie do pełnienia nowej roli społecznej.

Adaptacja dziecka do nowego środowiska to bardzo złożony proces, odbywający w sferach: fizjologiczno-biologicznej, emocjonalno-społecznej i poznawczej. Jeszcze do niedawna dzieci musiały same przystosować się do nowej sytuacji, bez specjalnych działań ze strony rodziny i przedszkola. Obecnie preferuje się działania polegające na zastosowaniu planowego, celowego programu przedszkola, włączającego dziecko w nowe środowisko przy pełnej współpracy jego rodziny i nauczycieli. Większość przedszkoli tworzy własne programy adaptacyjne, przystosowane do warunków działania i możliwości placówki. Każdy taki program powinien szczegółowo opisywać

działania podejmowane w celu bezstresowego wprowadzenia dziecka w nowy świat. Twórcy programu powinni uwzględnić dynamiczny rozwój oraz bardzo duże zróżnicowanie w poziomie rozwoju emocjonalnego, społecznego, poznawczego dzieci i do nich dostosować proponowane działania i stawiane zadania.

Występują pewne ograniczenia w rozwoju dzieci, które nie sprzyjają adaptacji:

- Niski poziom autoidentyfikacji.
- Wrażliwość na bodźce. Układ nerwowy dziecka trzyletniego jest słaby i delikatny.
- Labilność emocjonalna. Zachwianie poczucia bezpieczeństwa, odczuwanie stanu zagubienia, braku oparcia.
- Niski poziom rozwoju mowy.
- Niski poziom rozwoju poznawczego i sposób poznawania pojęć czasu i przestrzeni. Małe dzieci poznają upływ czasu na podstawie własnego działania. Nie rozumieją określeń: później, po obiedzie, za godzinę.
- Nieznajomość nowego otoczenia, problemy z wykonywaniem czynności samoobsługowych.
- Trudności w rozumieniu stosunków społecznych. Dziecko nie czuje się częścią nowej grupy społecznej. (*J. Lubowiecka, 2000*).

Jednocześnie w rozwoju dzieci pojawiają się tendencje, które przemawiają za podjęciem edukacji przedszkolnej. Jest to przede wszystkim wzrost autonomii dziecka wobec matki (opiekuna), jego rosnąca niezależność, samodzielność w zaspokajaniu podstawowych potrzeb fizjologicznych, rozwój potrzeb poznawczych i zainteresowania światem, a także poszukiwanie nowych kontaktów społecznych i uwagi innych (dorosłych i rówieśników).

Ponadto często bardzo ważnym argumentem przemawiającym za zapisaniem malucha do przedszkola jest podjęcie pracy zawodowej przez matkę. Należy uświadomić rodzicom, że nie powinni demonizować faktu oddania dziecka do przedszkola. Najczęściej jest ono miejscem, gdzie ich pociecha rozkwita, a niesprzyjające przystosowaniu zjawiska w rozwoju dziecka można, jeżeli nie wyeliminować, to znacząco złagodzić, zaspokajając jego najważniejsze potrzeby. Jednakże podstawą pomyślnego działania w tym względzie jest wiedza o trudnościach, jakie dziecko ma do pokonania w początkowym okresie pobytu w przedszkolu oraz pełna współpraca rodziny i nauczycieli.

Ponieważ rozpoczęcie edukacji przedszkolnej przez dziecko jest też dużym przeżyciem dla jego rodziców, przedszkole powinno podjąć działania zmierzające do rozładowania negatywnego napięcia emocjonalnego zarówno dzieci, jak i ich rodziców.

Ważne, aby pierwsze kontakty przedszkola z rodziną wychowanka zostały nawiązane na kilka miesięcy przed rozpoczęciem roku szkolnego (najpóźniej maj, czerwiec). Rodzicom należy stworzyć możliwość zapoznania się z budynkiem, wyposażeniem i wymaganiami placówki, organizacją i trybem życia w przedszkolu oraz z pracownikami i przyszłymi nauczycielami ich dzieci (zebrania, spotkania z nauczycielami i dyrektorem, rozmowy, zwiedzanie przedszkola). Rodzice mają wtedy czas na lepsze przygotowanie malucha do przedszkola (nauka samoobsługi), a sami zyskują spokój, że zrobili wszystko, by dziecku pomóc. Mogą wyjaśnić swoje wątpliwości, oswoić się z nową sytuacją. Z tych kontaktów odnoszą korzyść również nauczyciele, gdyż poznają

dzieci i rodziców, z którymi będą współpracować przez najbliższe lata; ich oczekiwania, obawy. Uzyskują również informację o przyszłym wychowanku z najbardziej wiarygodnego źródła. Działania te budują zaufanie i zrozumienie, sprzyjają wzajemnej akceptacji, z czego największą korzyść wynoszą dzieci.

Przedszkole powinno być placówką w pełni profesjonalną, otwartą zarówno na potrzeby dzieci, jak i rodziców. Problem adaptacji można rozwiązać tylko przy pełnej współpracy nauczycieli i rodziców, w atmosferze wzajemnego zaufania i tolerancji. Z uwagi na wiedzę psychologiczną i pedagogiczną inicjowanie procesu adaptacji i kierowanie nim należy do zadań nauczycieli i przedszkola.

Jednym z głównych celów przedszkola jest zagwarantowanie dzieciom dobrego startu w szkole, czyli osiągnięcia gotowości szkolnej. Dziecko, na tym etapie rozwoju, jest zdolne sprostać wymaganiom szkoły.

Przygotowanie dzieci do szkoły nie jest w pracy nauczyciela przedszkola odrębną dziedziną, lecz dokonuje się w ciągu całego czasu przebywania dzieci w przedszkolu. Dobrze przygotowanie do szkoły to nie tylko wiedza, ale także postawy, umiejętność współdziałania i współżycia w grupie. Byłoby dobrze, gdyby dzieci rozpoczynające naukę szkolną miały za sobą kilka lat doświadczeń edukacyjnych zdobytych w przedszkolu. Pobyt w przedszkolu daje bowiem dzieciom możliwość podejmowania różnorodnych działań, nabywania doświadczeń, sprawności, nauki współdziałania. Uczy szeregu zachowań niezwykle w szkole potrzebnych: indywidualnego wypowiadania się, uważnego słuchania innych, zwracania się o pomoc w przypadku niepowodzeń, panowania nad emocjami i innych zachowań prospołecznych. Większość tych umiejętności dziecko zdobywa już w wieku czterech, pięciu lat, w toku zabaw i zajęć, których czas i poziom trudności jest zawsze dostosowany do jego możliwości. W późniejszym okresie już nabyte umiejętności należy tylko doskonalić i utrzymywać.

Mówiąc, że dziecko osiągnęło gotowość szkolną, mamy na myśli:

- odpowiedni poziom rozwoju emocjonalnego i społecznego;
- odpowiedni poziom rozwoju procesów poznawczych i sprawności ruchowych, które umożliwiają sprostanie wymogom szkolnym;
- odpowiedni zasób umiejętności i wiadomości.

Bardzo ważne jest przygotowanie dziecka do nauki czytania i pisania, czyli osiągnięcie odpowiedniego poziomu:

- rozwoju procesów analizy i syntezy wzrokowej i słuchowej;
- rozwoju koordynacji wzrokowo-słuchowej i słuchowo-ruchowej;
- rozwoju grafomotoryki, sprawności kierowania czynnościami drobnymi mięśni dłoni i palców.
- rozwoju procesów emocjonalno-motywacyjnych (kształtowanie pozytywnego stosunku dziecka do nauki czytania, refleksyjnego ustosunkowania się do wysłuchanych treści, stymulowanie dziecka do samodzielnych poszukiwań i dociekań w zakresie poznawania istoty pisma, rozbudzanie zainteresowań książką).

Najważniejszym elementem gotowości szkolnej jest zapal dzieci do podjęcia nowych obowiązków, ciekawość szkoły.

Nauczyciel przedszkola pełni rolę przewodnika we wszechstronnym rozwoju i osiągnięciu dojrzałości do edukacji. Powinny one odejść z przedszkola wyposażone w wiarę we własne siły i możliwości oraz z głębokim przekonaniem, że następny etap w ich życiu będzie inny od dotychczasowego, ale równie radosny i ciekawy. Te wszystkie przemiany powodują, że dzieci stają się dojrzałe do podjęcia edukacji.

WYBRANE SFERY ROZWOJU DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM – w ujęciu najnowszej literatury z zakresu pedagogiki i psychologii

Rozwój emocjonalny

Gotowość dziecka do rozpoczęcia nauki w szkole zależy od tego, jak się ono uczy, a nie od tego, co umie. Na tę najważniejszą umiejętność, od której zależą dalsze edukacyjne losy dziecka, składa się siedem kluczowych elementów, które tworzą inteligencję emocjonalną:

- **Wiara w siebie.** Przekonanie dziecka, że najprawdopodobniej uda mu się zrobić to, czego się podejmie i że dorośli pomogą mu w razie potrzeby.
- **Ciekawość.** Przekonanie, że dowiadывanie się nowych rzeczy jest czymś pozytywnym i sprawia przyjemność.
- **Intencjonalność.** Chęć i zdolność wpływania na bieg spraw oraz wytrwałe dążenie do tego, oparte na poczuciu posiadania odpowiednich umiejętności i własnej skuteczności.
- **Samokontrola.** Umiejętność kształtowania i kontrolowania swoich działań w odpowiedni do wieku sposób. Poczucie kontroli wewnętrznej.
- **Towarzystwo.** Umiejętność i otwartość w nawiązywaniu kontaktów z innymi.
- **Umiejętność porozumiewania się.** Chęć i zdolność do wymiany myśli, uczuć i pomysłów z innymi.
- **Umiejętność współdziałania.** Zdolność traktowania swoich potrzeb na równi z potrzebami innych członków grupy i ich harmonizowania.

Rozwój poznawczy

Poznanie świata przez dziecko w wieku przedszkolnym wiąże się z wiedzą i sposobami jej zdobywania. Na proces zdobywania wiedzy składają się m.in. następujące procesy mentalne: rozumienie, rozumowanie, myślenie, uczenie się, kreatywność, myślenie symboliczne, klasyfikowanie, tworzenie pojęć, zapamiętywanie. Używając metafory maszyny do zobrazowania pracy mózgu, można powiedzieć, że potrzeba jeszcze wielu innych zespołów i podzespołów, aby zrozumieć otaczający nas świat i umieć bezpiecznie w nim funkcjonować. Gromadzenie doświadczeń dzięki pamięci umożliwia podejmowanie pierwszych prób zrozumienia różnych zjawisk. Jednak rozumowanie dziecka polega przede wszystkim na przywoływaniu i porównywaniu obrazów pamięciowych i nie jest ono jeszcze zdolne do wykonywania złożonych operacji myślowych. Podstawowymi drogami uczenia się dziecka są: własna aktywność, działanie na konkretach i gromadzenie doświadczeń. Organizując proces wychowawczo-edukacyjny

w przedszkolu, należy pamiętać o zasadzie stopniowania trudności i dostosowaniu zadań do możliwości dzieci. Powinny one dobrowolnie i chętnie uczestniczyć w zajęciach i zabawach organizowanych przez nauczyciela.

Ponieważ edukacja przedszkolna rozumiana jest jako **wielokierunkowe i wszechstronne wspomaganie rozwoju** dziecka, we wszystkich jego sferach rozwojowych, bez wskazywania priorytetów tego procesu, warto pamiętać, planując proces edukacyjny, o teorii inteligencji wielorakich Howarda Gardnera.

Gardner próbuje obalić mit, że sukces osobisty i życiowy warunkuje wysoki iloraz inteligencji pojmowanej jako monolityczna zdolność. Ustalił on, iż istnieje wiele różnych rodzajów inteligencji, które w odpowiedni sposób kształtowane i rozwijane powiększają możliwości uczenia się. Gdy przyjrzymy się metodycznemu podziałowi treści programowych edukacji przedszkolnej i szkolnej, to zauważamy pewne podobieństwo do podziału Gardnera. Wyróżnił on początkowo siedem rodzajów inteligencji, ale – jak sam twierdził – jest to lista otwarta:

- **Inteligencja lingwistyczna (werbalna)** – cechuje ludzi zainteresowanych językiem, wyrażaniem się za pomocą słów. Osoby takie posiadają bogaty słownik, intuicję językową, niezwykle sprawnie komunikują się werbalnie, dobrze rozumieją tekst wypowiedziany lub pisany. Edukacja przedszkolna proponuje rozwijanie i doskonalenie powyższych umiejętności językowych, składowych inteligencji lingwistycznej.
- **Inteligencja logiczno-matematyczna (numeryczno-logiczna)** – jest właściwa ludziom, których porywa świat abstrakcji i precyzji logicznego myślenia oraz zamiłowanie do nauk ścisłych. Bliski im jest świat teorii, badanie poprawności, wynikanie, stawianie hipotez, analiza i synteza obrazów jako całości. W przedszkolu szansą na rozwijanie tych zdolności są zajęcia z zakresu edukacji matematycznej czy przyrodniczej.
- **Inteligencja muzyczna** – charakteryzuje osoby odznaczające się niezwykłą wrażliwością na dźwięki. Ich percepcja słuchowa jest szersza, poprzez dźwięki wyrażają swój obraz świata. Zabawy muzyczno-ruchowe, rytmika, słuchowiska, zagadki słuchowe i muzyczne, te wszystkie formy, doskonalące inteligencję muzyczną dziecka, są obecne codziennie w każdej placówce wychowania przedszkolnego.
- **Inteligencja wizualno-przestrzenna** – to sprawne poruszanie się w przestrzeni trójwymiarowej. To procesy konstruowania, rekonstruowania i dekonstrukcji rzeczywistości. Rozwijanie inteligencji wizualno-przestrzennej to świadomy cel codziennych zabaw konstrukcyjnych dziecka klockami i wszelkim materiałem konstrukcyjnym.
- **Inteligencja kinestetyczna (body IQ)** – jest charakterystyczna dla osób, które mają zamiłowanie do ruchu. Odznaczają się niezwykłym poczuciem równowagi i harmonią ruchów, cechuje je gibkość, elastyczność i zręczność. Te zdolności rozwijamy podczas zajęć ruchowych, muzyczno-ruchowych, zabaw i ćwiczeń z dziećmi, zarówno w sali, jak i w ogrodzie przedszkolnym czy na boisku szkolnym.
- **Inteligencja interpersonalna** – jest właściwa ludziom o bardzo wysokiej wrażliwości na reakcje międzyludzkie. To osoby empatyczne, wykazujące nadzwyczajne zainteresowanie i rozumienie innych. Przedszkole jest wspaniałym miejscem na kształtowanie tego typu inteligencji ze względu na różnorodność interakcji międzyludzkich.
- **Inteligencja intrapersonalna** – jest właściwa dla osób obdarzonych bogatym życiem wewnętrznym; osoby te cechuje zdolność do rozpoznawania swoich emocji,

uczuć i wartości, wysoka samoregulacja, harmonia wewnętrzna. Stąd w przedszkolnym rozkładzie zajęć obecne są zabawy indywidualne, rozwijające własne zainteresowania oraz dni swobodnej aktywności dziecka.

Wymieniane przez innych autorów typy inteligencji to: inteligencja moralna, przyrodniczo-ekologiczna, zmysłowa, historyczna oraz kreatywna, czyli twórcza. Tę ostatnią, szczególnie ważną w życiu człowieka, cechuje myślenie innowacyjne, bez barier. Należy ją doskonalić i rozwijać, powiększając potencjał, przygotowując tym samym na osiągnięcie sukcesu.

Rozwój fizyczny

W rozwoju fizycznym dziecka w wieku od trzech do ukończenia pięciu lat nie ma aż tak wielu gwałtownych zmian, jak na przykład w okresie niemowlęstwa. Jednak w układzie nerwowym dziecka w wieku przedszkolnym nadal obserwujemy powstawanie wielu nowych połączeń synaptycznych, które są efektem oddziaływania mnóstwa sprzężonych bodźców wizualnych, słuchowych, ruchowych. Okres przedszkolny to usprawnianie umiejętności ruchowych, lokomocyjnych i manipulacyjnych. Największy postęp następuje w opanowaniu mięśni dużych. Dziecko pięcioletnie sprawnie biega, wspina się, skacze, przeskakuje i podskakuje. Zaobserwować można poprawę w posługiwaniu się mniejszymi mięśniami, czyli coraz to doskonalsze ruchy precyzyjne.

Rozwój społeczny

Psycholodzy rozwojowi i wychowawczy wyróżniają następujące aspekty rozwoju moralnego, który jest ważnym kryterium rozwoju społecznego:

- **Punkt widzenia** – dziecko spostrzega czyn jako całkowicie dobry lub całkowicie zły i myśli, że wszyscy odbierają go tak samo. Nie potrafi postawić siebie na miejscu innych.
- **Intencjonalność** – dziecko ma skłonność do osądzania czynu ze względu na jego aktualne, materialne konsekwencje, a nie z uwzględnieniem kontekstu sytuacyjnego czy towarzyszących mu motywów.
- **Reguły** – dziecko jest posłuszne zasadom, ponieważ są one według niego nienaruszalne i niezmiennie.
- **Szacunek dla autorytetu** – dziecko dostosowuje się do standardów dorosłego i jest posłuszne jego regułom, gdyż na tym etapie obowiązuje jednostronny szacunek.
- **Kara** – dziecko preferuje dające szansę na poprawę i zadośćuczynienie kary. Kara dla dziecka sama w sobie jest czymś negatywnym i czyn, który ją wywołał, jest kwalifikowany przez nie jako zły, bo wywołuje skutek – karę.
- **Immanentna sprawiedliwość** – dziecko myli prawo moralne z prawem fizycznym, wierząc, że każdy wypadek lub nieszczęście, które przytrafia się po wykonaniu złego czynu, jest karą wymierzoną przez jakąś nadprzyrodzoną siłę.
- **Sumienie dziecka** – początkowo domaga się kary za każde przewinienie. Jego siła wynika z dziecięcego lęku o utratę miłości rodziców. Dopiero w kolejnych etapach rozwoju powstanie z niego dojrzałe sumienie, powiązane z określonym systemem wartości uznawanym przez osobę.

- **Pamięć i możliwość zapamiętywania przeżyć** – podczas różnych zdarzeń, szczególnie tam gdzie przedszkolak wchodzi w interakcje z innymi ludźmi, sprawia, że wiek przedszkolny to okres pierwszych sympatii i antypatii. **Dziecko dokładnie wie, kto jest najlepszym towarzyszem jego zabaw i z kim czuje się najlepiej. Dla około dwudziestu procent dzieci w wieku trzech i pół roku jest możliwe wskazanie osoby, którą najczęściej wybierają do wspólnej zabawy. Wśród dzieci czteroletnich odsetek ten wzrasta już do pięćdziesięciu procent (H. Bee, 1998).** Prócz rówieśników, dziecko w wieku przedszkolnym ma również ulubionych dorosłych. Tą osobą, poza rodzicem, bardzo często jest nauczyciel przedszkola, który staje się modelem i wzorem we wszystkich działaniach dziecka, zarówno tych świadomych, jak i nieświadomych dla psychiki dziecka.

Rozwój zabawy

L. S. Wygotski nazwał zabawę **najważniejszą formą działalności dziecka, ponieważ wyobraźnia i związana z nią zabawa stają się dla dziecka swoistym azylem dla własnej, nieograniczonej niczym aktywności.** Dla zabawy dziecka w wieku przedszkolnym najważniejsza jest nie sytuacja rzeczywista, lecz wyobrażona. Potrafi ono korzystać z różnych przedmiotów, udając, że są one czymś innym. To właśnie w przedszkolu plastikowa obręcz staje się gniazdem ptaka, a laska gimnastyczna fantastycznym wierzchowcem. W ten sposób dziecko robi kolejny krok na drodze rozwoju myślenia abstrakcyjnego, a podczas zabawy kontroluje swoje zachowanie, tak aby było zgodne z wyobrażoną sytuacją, choć w rzeczywistości wielką trudnością pozostaje dla niego na pozór proste działanie, np. odłożenie ulubionej zabawki na miejsce. Właściwości zabawy sprawiają, że uczestniczące w niej dziecko jest już w pewnym zakresie na następnym szczebelku drabiny rozwoju i edukacyjnego sukcesu, ale ciągle jeszcze tkwi w codziennym funkcjonowaniu trzy-, cztero-, czy pięcioletka.

To tylko wybrane sfery i obszary rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym. Zainteresowanych odsyłamy do podręcznika Helen Bee „Psychologia rozwoju człowieka” (rozdział „Rozwój fizyczny i poznawczy w wieku od dwóch do sześciu lat”).

II. TREŚĆ I STRUKTURA PROGRAMU

„Wesołe przedszkole i przyjaciele. Program wychowania i edukacji przedszkolnej” jest zgodny z aktualną podstawą programową wychowania przedszkolnego, zatwierdzoną przez MEN (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 stycznia 2009 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół – Dz.U. z 2009 r. nr 4, poz. 17. zał. nr 1).

Program zakłada aktywne uczenie się dzieci, wspierane przez przyjazne środowisko i pozytywne relacje dzieci – dorośli. Pojęcie dorośli obejmuje nie tylko nauczycieli, ale także rodziców, personel przedszkola, najbliższe otoczenie społeczne dziecka, którzy świadomie i celowo ze sobą współpracują.

Program „Wesołe przedszkole i przyjaciele” koncentruje się wokół dwóch kluczowych procesów, decydujących o poziomie funkcjonowania dziecka w przedszkolu, a następnie w szkole podstawowej. Są to: proces adaptacji w przedszkolu oraz proces osiągnięcia gotowości szkolnej. Obejmują one cały okres przebywania w przedszkolu. Pierwszy warunkuje rozwój dziecka i pełne korzystanie z wychowawczych i stymulacyjnych walorów przedszkola, drugi jego edukacyjną karierę w szkole podstawowej.

Rozwój dziecka w przedszkolu odbywa się w czterech podstawowych sferach. Mając wiedzę na temat jego rozwoju emocjonalnego, społecznego, poznawczego i fizycznego, dorośli mogą świadomie organizować korzystne środowisko wychowawcze. Koncentrują się na mocnych stronach swoich podopiecznych, tworzą sprzyjające relacje, wspierają rozwój dzieci.

Wokół wymienionych sfer rozwojowych zostały uporządkowane treści kształcenia i wychowania. Jest to podział umowny, gdyż sfery rozwoju wzajemnie się przenikają i warunkują. **Realizacja materiału programowego następuje poprzez integrację treści z poszczególnych obszarów.**

Tempo rozwoju, czyli szybkość dokonywania się zmian w psychice i organizmie, jest różne dla każdego dziecka i wymaga odpowiedniego dostosowania oddziaływań edukacyjnych. W tej roli osobą najbardziej kompetentną jest nauczyciel, ponieważ to on najlepiej zna dzieci, z którymi pracuje. Zna ich charakterystykę rozwojową, środowisko rodzinne i społeczno-kulturowe.

Odpowiednie przygotowanie psychologiczne i pedagogiczne, wiedza z zakresu metodyki oraz świadomość celu daje nauczycielowi podstawę do zaprojektowania własnej pracy pedagogicznej z uwzględnieniem indywidualnych różnic w obrębie grupy, możliwości i specyfiki placówki, własnych zainteresowań, obowiązujących w placówce programów oraz oczekiwań rodziców i dzieci.

W swojej pracy nauczyciel powinien kierować się przede wszystkim dobrem dziecka, pamiętając o indywidualizacji działań edukacyjnych, dwupodmiotowości, dostrzeganiu i akceptowaniu dziecka takim, jakie jest.

Proponowana problematyka obejmuje bliskie dzieciom tematy, ale sięga również dalej, poszerza zainteresowania, budzi ciekawość świata, intryguje i pobudza do zadawania pytań.

Nie bez znaczenia jest akcentowana w programie świadoma organizacja środowiska uczenia się: przestrzeni, która pobudza do podejmowania nowych form aktywności (np. kąciki edukacyjne z odpowiednim, inspirującym wyposażeniem), i czasu (plan dnia), którego stałość pozwala dzieciom na zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa. Przewidywalność kolejnych działań sprawia, że mają one poczucie pewności i kontroli nad tym, co robią w ciągu dnia.

III. CELE OGÓLNE I ZADANIA EDUKACYJNE PRZEDSZKOLA

Jasne określenie celów jest niezbędne w każdej działalności człowieka, nie tylko w wychowaniu. Cel, najogólniej mówiąc, jest to świadomie założony, końcowy efekt działania, to co pragniemy osiągnąć, do czego dążymy.

L. S. Wygotski podkreśla, że podstawą do planowania celów edukacyjnych wychowania przedszkolnego zawsze powinna być wiedza o dzieciach. Wiedza o ich doświadczeniach, zainteresowaniach, potrzebach, a przede wszystkim gruntowne poznanie poziomu ich aktualnego rozwoju i określenie rozwoju potencjalnego.

Reforma systemu kształcenia stawia cele na pierwszym planie w strukturze czynności nauczyciela. **Nadrzędne cele wychowania przedszkolnego zostały sformułowane w podstawie programowej zatwierdzonej przez MEN i odnoszą się do wszystkich obszarów działalności edukacyjnej przedszkola (Dziennik Ustaw z dnia 15 stycznia 2009 r. nr 4, poz. 17).**

„Celem wychowania przedszkolnego jest:

- 1) wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych im w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji;
- 2) budowanie systemu wartości, w tym wychowywanie dzieci tak, żeby lepiej orientowały się w tym, co jest dobre, a co złe;
- 3) kształtowanie u dzieci odporności emocjonalnej koniecznej do racjonalnego radzenia sobie w nowych i trudnych sytuacjach, w tym także do łagodnego znoszenia stresów i porażek;
- 4) rozwijanie umiejętności społecznych dzieci, które są niezbędne w poprawnych relacjach z dziećmi i dorosłymi;
- 5) stwarzanie warunków sprzyjających wspólnej i zgodnej zabawie oraz nauce dzieci o zróżnicowanych możliwościach fizycznych i intelektualnych;
- 6) troska o zdrowie dzieci i ich sprawność fizyczną; zachęcanie do uczestnictwa w zabawach i grach sportowych;
- 7) budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób zrozumiały dla innych;
- 8) wprowadzenie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiadania się poprzez muzykę, małe formy teatralne oraz sztuki plastyczne;
- 9) kształtowanie u dzieci poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej;
- 10) zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ich ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie tych wiadomości i umiejętności, które są ważne w edukacji szkolnej.”

Tak sformułowane cele stanowią podstawę do określenia przyporządkowanych im celów szczegółowych. Nauczyciel w swojej pracy posługuje się zazwyczaj celami szczegółowymi (wynikającymi z ogólnych), możliwymi do sformułowania podczas każdego zajęcia czy zabawy.

Aby osiągnąć postawione cele, nauczyciel realizuje w ramach określonych obszarów edukacyjnych dostosowane do możliwości wychowanków zadania. Podstawa programowa wyraźnie wskazuje umiejętności i wiadomości, „którymi powinny wykazywać się dzieci pod koniec wychowania przedszkolnego”.

Ponieważ dziecko w wieku od trzech do pięciu lat podlega nieustającym, dynamicznym zmianom, określenie jego bieżących możliwości, mocnych i słabych stron, zakresu doświadczeń oraz dostosowanie do nich wspomagających rozwój zadań wymaga od nauczyciela, by na bieżąco śledził poziom rozwoju fizycznego, umysłowego, społecznego i emocjonalnego swojego wychowanka (arkusze obserwacji), a dodatkowo z początkiem roku poprzedzającego rozpoczęcie przez dziecko edukacji szkolnej przeprowadził diagnozę przedszkolną.

Nauczyciel w wychowaniu przedszkolnym ma za zadanie wspomaganie rozwoju dzieci. Jego działania stanowią czynność niedokończoną, odnoszą się głównie do poszerzania, kształtowania, rozwijania, doskonalenia umiejętności, sprawności i wiedzy dzieci.

Wszystkie cele i zadania są w pracy przedszkola ściśle ze sobą powiązane. Ich realizacja zapewnia stworzenie dzieciom odpowiednich warunków do podejmowania różnorodnych działań sprzyjających wszechstronnemu rozwojowi.

Organizowanie ciekawych, różnorodnych sytuacji edukacyjnych, z uwzględnieniem indywidualnych możliwości i odmiennych warunków środowiska społeczno-kulturowego, w którym dziecko funkcjonuje, służy wzbogacaniu i porządkowaniu wiedzy, zdobywaniu i doskonaleniu umiejętności oraz zapewnia wszystkim wychowankom pomysły start w szkole.

IV. SZCZEGÓŁOWE CELE EDUKACYJNE W OBSZARZE SFER ROZWOJOWYCH

Edukacja przedszkolna powinna zmierzać do osiągnięcia wyznaczonych celów. W przedszkolu jest dużo miejsca na spontaniczność i zabawę, przecież zabawa to podstawowa forma działalności małego dziecka. Jednak każde działanie podejmowane przez nauczyciela i dziecko, także to niezaplanowane, powinno służyć rozwojowi. W dużej mierze zależy to od właściwej organizacji i dobrego przygotowania nauczyciela.

Edukacja przedszkolna powinna umożliwiać realizację poniżej przedstawionych szczegółowych celów.

SFERA ROZWOJU EMOCJONALNEGO

- Poznanie samego siebie. Nabywanie poczucia kontroli i panowania nad swoim ciałem, zachowaniem i otaczającą rzeczywistością.
- Budzenie wiary we własne siły i możliwości. Poszerzanie granic swoich zdolności i możliwości (skuteczności) w działaniu.
- Budowanie poczucia własnej wartości.
- Kształtowanie umiejętności kontrolowania swoich działań w sposób odpowiedni do wieku.
- Kształtowanie umiejętności rozpoznawania i nazywania własnych emocji, uczuć, przeżyć.
- Rozwijanie umiejętności właściwego reagowania na bodźce zewnętrzne, związane ze zmianą otoczenia, środowiskiem społecznym, stawianymi wymaganiami.
- Kształtowanie niezależności emocjonalnej. Nieuleganie naciskom oraz negatywnym wpływom otoczenia.
- Rozwijanie umiejętności wyciągania wniosków z wyników zachowania własnego i innych osób.
- Opanowanie akceptowanych społecznie form rozładowania napięcia, rozwiązywania konfliktów.
- Nabywanie swobody w komunikowaniu się oraz wyrażaniu emocji i przeżyć poprzez różne formy ekspresji plastycznej, muzycznej, ruchowej.
- Kształtowanie umiejętności rozpoznawania stanów emocjonalnych innych ludzi, współodczuwanie – podstawy empatii.
- Osiąganie zadowolenia w wyniku podejmowania kontaktów z innymi dziećmi oraz dorosłymi.

SFERA ROZWOJU SPOŁECZNEGO

- Dążenie do zaspokajania wzrastającej potrzeby kontaktów społecznych.
- Rozwijanie umiejętności nawiązywania kontaktów społecznych.

- Rozwijanie umiejętności komunikowania się z najbliższym otoczeniem społecznym, rozumienie innych i poczucie bycia rozumianym.
- Kształtowanie umiejętności wyrażania własnych myśli, emocji, potrzeb w sposób zrozumiały dla najbliższego otoczenia społecznego.
- Rozwijanie postawy zaangażowania w życie najbliższego otoczenia społecznego: rodziny, grupy przedszkolnej (współdecydowanie, współodpowiedzialność).
- Zacieśnianie więzi z rodziną i środowiskiem oraz kształtowanie pewności i poczucia bezpieczeństwa dziecka jako ważnego członka grupy społecznej (rodziny, grupy przedszkolnej). Dostrzeganie i akceptowanie własnego miejsca w rodzinie.
- Rozwijanie umiejętności współżycia w grupie, postępowania zgodnego z regułami i szanowania praw własnych i innych ludzi.
- Kształtowanie umiejętności współdziałania. Traktowanie swoich potrzeb na równi z potrzebami innych członków grupy i ich harmonizowanie.
- Nabywanie umiejętności negocjowania, zawierania kompromisów, wysłuchania racji innych i ustosunkowania się do niej.
- Kierowanie się w postępowaniu nadrzędnymi zasadami moralnymi. Szanowanie odmienności i indywidualności innych (tolerancja).
- Rozbudzanie aspiracji, wzniosłych dążeń.
- Poznanie najbliższego otoczenia społeczno-kulturowego.
- Kształtowanie szacunku dla pracy i wytworów pracy ludzi.
- Kształtowanie uczuć dumy ze swojego regionu, budzenie świadomości narodowej (patriotyzm).

SFERA ROZWOJU POZNAWCZEGO

Edukacja językowa

- Rozwijanie i doskonalenie aparatu mowy.
- Rozwijanie mowy i myślenia poprzez stosowanie różnych form aktywności oraz stwarzanie sytuacji sprzyjających rozwojowi mowy.
- Nabywanie umiejętności rozumienia mowy.
- Kształtowanie umiejętności komunikowania się.
- Dostarczanie wzorów poprawnej, pięknej polszczyzny.
- Rozwijanie zainteresowania słowem pisanym, teatrem, światem sztuki.
- Rozbudzanie potrzeby kontaktu ze sztuką.
- Rozwijanie fantazji poprzez zabawy w teatr, przygotowywanie inscenizacji, zabawy dramatyczne i pantomimę.
- Wyrażanie twórczej postawy w różnych formach twórczej ekspresji.
- Uświadczenie korzyści płynących z opanowania umiejętności pisania i czytania (poznawanie świata, komunikowanie się).
- Rozwijanie motywacji do odczytywania symboli. Przygotowanie do nauki czytania.
- Tworzenie tła motywacyjnego i poznawczego dla umiejętności pisania. Zaciekanie pisaniem.

Edukacja matematyczna

- Kształtowanie umiejętności logicznego myślenia, zdobywanie orientacji w zakresie podstawowych pojęć matematycznych.
- Budzenie i rozwijanie zainteresowań matematycznych.
- Budowanie motywacji do podejmowania działań z zakresu kształtowania pojęć matematycznych.
- Rozwijanie orientacji w przestrzeni oraz na płaszczyźnie.
- Rozumienie i używanie językowych określeń przestrzeni.
- Kształtowanie umiejętności porządkowania oraz klasyfikowania przedmiotów i zjawisk w celu łatwiejszego zrozumienia rzeczywistości.
- Kształtowanie rozumienia symboli.
- Posługiwanie się symbolami i znakami.
- Kształtowanie rozumienia pojęcia liczby w różnych aspektach.
- Rozwijanie umiejętności działania na zbiorach.
- Przygotowanie do dodawania i odejmowania.
- Kształtowanie pojęcia stałości masy, długości, pojemności, ciężaru, czasu, liczby.

Edukacja przyrodniczo-zdrowotna

- Uwrażliwienie na świat przyrody. Dostrzeganie piękna przyrody o każdej porze roku.
- Dostrzeganie zmian zachodzących w przyrodzie w poszczególnych porach roku: pogoda, zjawiska atmosferyczne, zjawiska przyrodnicze.
- Zapoznanie z bogactwem świata roślin i zwierząt. Rozpoznawanie i nazywanie roślin i zwierząt występujących w otoczeniu dziecka.
- Zapoznanie z wybranymi gatunkami roślin i zwierząt egzotycznych.
- Zapoznanie z zależnościami i prawami rządzącymi światem przyrody.
- Zapoznanie z niektórymi gatunkami chronionymi, idea ochrony przyrody.
- Rozwijanie wrażliwości i poczucia odpowiedzialności za stan środowiska naturalnego.
- Poszerzanie wiedzy na temat zjawisk z zakresu przyrody nieożywionej.
- Budowanie zainteresowań przyrodniczych. Kształtowanie umiejętności obserwowania, eksperymentowania, badania, prowadzenia doświadczeń oraz wyciągania poprawnych wniosków.
- Kształtowanie aktywnej postawy w stosunku do zdrowia i bezpieczeństwa własnego oraz innych.
- Kształtowanie umiejętności związanych z ochroną zdrowia oraz przekształcanie ich w nawyki.
- Zapoznanie z czynnikami mającymi pozytywny i negatywny wpływ na zdrowie. Kształtowanie umiejętności dokonywania właściwych wyborów.

Edukacja plastyczna i techniczna

- Umożliwienie i organizowanie kontaktów ze sztuką.
- Rozwijanie wrażliwości estetycznej, śmiałości, ekspresji plastycznej, chęci tworzenia.
- Wyzwalanie naturalnej spontaniczności poprzez posługiwanie się różnymi formami ekspresji: mimiką, ruchem, barwą, dźwiękiem.

- Rozwijanie zainteresowań technicznych.
- Zapoznanie z zasadami działania i budową prostych maszyn.
- Dostrzeganie postępu technicznego i roli techniki w życiu człowieka.
- Rozwijanie określonych umiejętności technicznych (praktycznych).
- Nabywanie umiejętności posługiwania się w twórczości plastycznej i technicznej różnymi narzędziami i technikami.
- Rozwijanie zainteresowań światem sztuki, filmu, architektury, sztuki ludowej (zwiedzanie wystaw, oglądanie albumów, reprodukcji malarskich).

Edukacja muzyczna

- Rozwijanie aktywności muzycznej poprzez tworzenie, odtwarzanie i słuchanie.
- Wkroczenie w świat dźwięków.
- Kształtowanie poczucia rytmu, słuchu muzycznego, koordynacji i płynności ruchów.
- Rozwijanie wrażliwości muzycznej poprzez słuchanie muzyki i brzmienia instrumentów, śpiewanie piosenek.
- Przygotowywanie i prezentowanie własnych przedstawień, występów.
- Podejmowanie przez dzieci prób tworzenia muzyki, grania na instrumentach perkusyjnych, uczestniczenie w grach i zabawach rytmicznych przy muzyce.

SFERA ROZWOJU RUCHOWEGO

- Kształtowanie pozytywnej motywacji do zabaw, zajęć ruchowych oraz uprawiania sportu.
- Kształtowanie świadomości własnego ciała.
- Rozwijanie sprawności ruchowej poprzez zabawy i gry ruchowe.
- Kształtowanie motoryki: szybkości, gibkości, siły, wytrzymałości, zwinności, koordynacji, płynności ruchów.
- Posługiwanie się różnymi formami ruchu: gimnastyka, improwizacja ruchowa, naśladowanie, inscenizacja, taniec.
- Rozumienie roli aktywności fizycznej i ruchu na świeżym powietrzu dla prawidłowego rozwoju. Hartowanie organizmu.
- Kształtowanie właściwej postawy i płynności ruchów.

V. TREŚCI PROGRAMOWE

SFERA ROZWOJU EMOCJONALNEGO

– „Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują w poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia”.
Ten cytat i kolejne pochodzą z zapisu Nowej Podstawy Programowej.

1. Poznawanie samego siebie. Gromadzenie doświadczeń i informacji na temat swój oraz innych osób.

- Poprawne nazywanie części ciała, dostrzeganie symetrii ciała. Opisywanie własnego wyglądu, np. długie włosy, niebieskie oczy.
- Opisywanie wyglądu innych dzieci, np. zagadki typu „O kim mówię?”.
- Porównywanie wyglądu własnego i innych dzieci.
- Poznawanie cech określających charakter i temperament.
- Określanie przeciwstawnych cech charakteru postaci literackich, np. odważny – lękliwy, dobry – zły.
- Wzbogacanie słownictwa o wyrazy określające cechy charakteru.
- Opisywanie cech charakteru znanych dzieciom osób lub postaci literackich, bez oceniania.
- Budowanie obrazu własnego „ja”. Rozumienie własnej odrębności i indywidualności.
- Prezentowanie własnej osoby poprzez podawanie jak największej ilości cech wyglądu i charakteru.
- Uczestnictwo w zabawach, działaniach dających możliwość obserwowania siebie na tle innych oraz poznawania własnych możliwości, mocnych i słabych stron.
- Dokonywanie oceny własnego zachowania i działalności.

2. Rozpoznawanie i nazywanie własnych i cudzych emocji oraz uczuć.

- Określanie własnych upodobań: lubię, nie lubię.
- Akceptowanie upodobań innych osób.
- Określanie samopoczucia: kiedy czuję się dobrze, kiedy źle; co mnie cieszy, co smuci; co złości, co bawi.
- Nazywanie własnych stanów emocjonalnych: strach, gniew, złość, smutek.
- Wyrażanie własnych emocji i uczuć w toku zabaw, zajęć, rozmów.
- Nazywanie sytuacji, wskazywanie czynników wywołujących określone stany emocjonalne, np. „jestem zły, gdy...”
- Wyrażanie emocji i uczuć w sposób werbalny i pozawerbalny w formie akceptowanej społecznie.
 - Odczytywanie min.
 - Odgrywanie scenek dramatycznych.

- Interpretacja przysłów i powiedzeń.
- Omawianie wierszy, baśni, opowiadań.
- Ukazywanie uczuć i emocji w twórczości plastycznej, muzycznej, literackiej.
- Bezpieczne i kontrolowane dzielenie się swoimi emocjami i uczuciami z innymi: kolegą, grupą, nauczycielem.
- Kontrolowanie swoich zachowań w trudnych sytuacjach. Zwracanie się o pomoc do osoby dorosłej. Obdarzanie zaufaniem.
- Wczuwanie się w stany emocjonalne innych osób. Współodczuwanie (empatia).

3. Dostrzeganie i uznawanie wartości nadrzędnych.

- Rozróżnianie dobra i zła.
 - Prowadzenie rozmów na podstawie własnych doświadczeń.
 - Omawianie postępowania bohaterów literackich, ich ocena moralna.
 - Dostrzeganie konsekwencji niewłaściwego zachowania: kara i nagroda.
 - Podawanie wzorów dobrego zachowania (postępowania).
- Rozróżnianie prawdy i kłamstwa.
 - Przekazywanie informacji zgodnych z prawdą.
 - Nabywanie przekonania o przykrych konsekwencjach kłamstwa.
 - Dostrzeganie znaczenia koleżeństwa i przyjaźni w życiu każdego człowieka.
 - Nawijywanie przyjacielskich stosunków z rówieśnikami.
 - Nabywanie doświadczenia w kontaktach z innymi: kolegami i osobami dorosłymi.
 - Okazywanie serdeczności i uprzejmości w kontaktach z innymi.
 - Uświadczenie sobie prawa do niezadowolenia z kontaktów z innymi. Okazywanie go w sposób akceptowany społecznie.
- Świadomość własnych praw. Oczekiwanie od innych ich uznania i poszanowania.
- Uznawanie i poszanowanie praw innych.
- Przejawianie akceptacji i tolerancji dla innych ludzi. Szanowanie wszelkiej odmienności.
- Okazywanie miłości osobom bliskim.

4. Podejmowanie działań w różnorodnych sytuacjach. Poznawanie i poszerzanie własnych możliwości.

- Określanie własnych zainteresowań i marzeń.
- Uczestniczenie w organizowaniu własnego życia. Dokonywanie codziennych wyborów: ubranie, rodzaj zabawy.
- Podejmowanie różnorodnych działań. Nabywanie doświadczeń i pewności siebie.
- Planowanie własnych działań oraz ich konsekwentna realizacja.
 - Doprowadzanie pracy do końca.
 - Nieuleganie trudnościom.
- Odczuwanie radości i zadowolenia z pokonywania trudności.
- Okazywanie pomocy innym w pokonywaniu trudności.
- Wywiązywanie się ze swoich obowiązków.
- Podejmowanie prób oceny własnej działalności: przebieg, założone i osiągnięte cele.
- Nieunikanie sytuacji trudnych, problemowych. Podejmowanie nowych wyzwań.

- Nabywanie umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Dochodzenie do kompromisu. Podejmowanie decyzji.
- Posługiwanie się w działalności wyobraźnią twórczą i odtwórczą.
- Dostrzeganie realnych granic między wyobraźnią a rzeczywistością.
- Dokonywanie wyborów ze świadomością ich pozytywnych i negatywnych skutków.
- Gotowość do ponoszenia konsekwencji własnych działań.

SFERA ROZWOJU SPOŁECZNEGO

– „Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i w sytuacjach zadaniowych. Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne”.

1. Czynne uczestniczenie w życiu rodziny: dziecko jako członek rodziny.

- Okazywanie uczuć przywiązania, miłości i szacunku w stosunku do członków rodziny.
- Rozumienie pojęć: rodzina, dom rodzinny, rodzice, rodzeństwo.
- Znajomość najbliższych członków rodziny.
 - Posługiwanie się własnym imieniem i nazwiskiem.
 - Prawidłowe nazywanie imieniem i nazwiskiem członków rodziny.
 - Prawidłowe określanie stopnia pokrewieństwa.
 - Zainteresowanie historią rodziny, np. zbieranie informacji dotyczących dzieciństwa rodziców, dziadków.
- Nabywanie wiedzy na temat poszczególnych członków rodziny (wygląd, upodobania, wykonywane zawody, ulubione sposoby spędzania wolnego czasu).
- Dostrzeganie i rozumienie potrzeb innych członków rodziny. Dostosowanie do nich własnych zachowań.
- Przestrzeganie ustalonych i przyjętych w rodzinie reguł postępowania.
- Poznawanie tradycji rodzinnych (zwyczaje, religia, język).
- Współorganizowanie i uczestniczenie w uroczystościach przedszkolnych i rodzinnych (np. święta Bożego Narodzenia, Dzień Matki, Dzień Babci, Dzień Dziadka).
- Dostrzeganie i wykazywanie tolerancji wobec zwyczajów i tradycji innych rodzin.
- Wspólne przeżywanie radości, sprawianie przyjemności najbliższym.

2. Czynne uczestniczenie w życiu przedszkola: dziecko jako członek grupy przedszkolnej.

- Zapoznanie z pomieszczeniami w przedszkolu. Bezpieczne poruszanie się w budynku.
- Nabywanie samodzielności w wykonywaniu czynności samoobsługowych: ubieraniu i rozbieraniu się, jedzeniu, myciu rąk, korzystaniu z toalety i innych.
- Przejawianie troski o swój wygląd (higiena, estetyka).
- Przestrzeganie zakazu korzystania z osobistych przedmiotów należących do innych osób.
- Wypełnianie obowiązków wynikających z roli współgospodarza sali.
 - Troska o stan zabawek, mebli.
 - Sprzątanie zabawek po zakończonej zabawie.
 - Porządkowanie materiałów i przyborów do zajęć plastycznych.

- Odkładanie rzeczy na ustalone miejsce. Zachowanie porządku w szafkach indywidualnych.
- Pełnienie dyżurów: pielęgnowanie roślin, nakrywanie do stołu, porządkowanie stolików po zakończonych zajęciach.
- Uczestniczenie w organizowaniu i wyposażaniu kątek tematycznych w sali.
- Planowanie zmian w wystroju sali. Wykonywanie drobnych elementów dekoracyjnych.
- Poszanowanie wspólnej własności oraz własności innych dzieci.
- Poznawanie kolegów w grupie (imiona, zwyczaje, ulubione zabawy).
- Rozumienie i przestrzeganie ustalonych norm i zasad zachowania.
 - Współdziałanie w tworzeniu umów: graficznych, słownych, ruchowych i wspólne ich respektowanie.
- Szanowanie praw kolegów. Przestrzeganie zakazu jakiegokolwiek krzywdzenia innych osób: popychania, bicia, zabierania zabawek, przeszkadzania w zabawie.
- Używanie zwrotów grzecznościowych w stosunku do kolegów i dorosłych, adekwatnie do kontekstu sytuacyjnego.
- Przestrzeganie zasad zgodnego współżycia w grupie.
 - Uznawanie praw innych do uczestnictwa w zabawie, korzystania z zabawek, sprzętu, przyborów.
 - Unikanie skarżenia.
 - Pokojowe rozwiązywanie konfliktów, dochodzenie do kompromisu.
 - Zwracanie się o pomoc do nauczyciela.
 - Wczuwanie się w stan emocjonalny innych osób (kolegów).
 - Uczenie się sprawiania innym przyjemności, np. poprzez mówienie miłych słów, pochwałę.
 - Opiekowanie się dziećmi wymagającymi pomocy, nieśmiałymi, niepełnosprawnymi. Interesowanie się chorym kolegą.
- Rozróżnianie pojęć dobra i zła. Kierowanie się w postępowaniu wartościami moralnymi.
- Poznawanie znaczenia okazywania innym przyjaźni, życzliwości, sprawiedliwości na podstawie utworów literackich, baśni, teatrzyków oraz przykładów z życia przedszkola.
- Dokonywanie oceny własnego zachowania oraz zachowania innych. Wyciąganie wniosków.
- Podejmowanie prób wyeliminowania niepożądanych zachowań własnych i kolegów.
- Organizowanie wspólnych zabaw.
- Przyjmowanie określonych ról w zabawach tematycznych i spełnianie ich w czasie zabawy.
- Wykonywanie zadań w grupach. Współdziałanie.
- Przestrzeganie zakazu przeszkadzania innym w wykonywaniu ich zadań.
- Współdziałanie w planowaniu, przygotowaniu i przebiegu uroczystości przedszkolnych, teatrzyków, inscenizacji.
- Reagowanie na polecenia i prośby nauczyciela.
- Przestrzeganie zasady kolejności wypowiedziania się, nieprzerywania wypowiedzi innym.

3. Nabywanie wiedzy na temat najbliższego otoczenia: dziecko jako członek społeczeństwa.

- Znajomość nazwy swojej miejscowości.
- Znajomość własnego adresu.
- Poznanie adresu przedszkola nazwa ulicy.
- Dostrzeganie charakterystycznych obiektów w pobliżu przedszkola oraz miejsca zamieszkania: pomniki, szkoły, muzea.
- Znajomość ważniejszych obiektów swojej miejscowości: zabytki, obiekty sportowe.
- Dostrzeganie zmian zachodzących w najbliższym otoczeniu: nowe obiekty, drogi. Prowadzenie obserwacji w czasie spacerów, powrotu do domu. Dzielenie się spostrzeżeniami.
- Przejawianie troski o estetykę i czystość najbliższego otoczenia.
- Poznanie wyglądu i symboliki herbu własnej miejscowości.
- Interesowanie się historią własnej miejscowości.
- Poznawanie i kultywowanie tradycji ludowych własnego regionu, np. związanych z obchodzeniem świąt, sztuką, z legendami i podaniami.
- Interesowanie się pracą ludzi z najbliższego otoczenia: pracowników przedszkola, rodziców, dziadków.
- Zapoznanie się z pracą ludzi wykonujących różne zawody, spotykanych w sąsiedztwie przedszkola i domu (narzędzia, wytwory, rodzaj świadczonych usług).
- Dostrzeganie sensu pracy ludzi. Okazywanie im szacunku.
- Zapoznanie z sylwetkami sławnych ludzi związanych z danym regionem, miejscowością.

4. Nabywanie wiedzy o własnym kraju: kształtowanie świadomości narodowej.

- Nazywanie pełną nazwą swojej ojczyzny.
- Poznanie symboli narodowych i ich znaczenia: godło, flaga, hymn. Okazywanie szacunku polskim symbolom narodowym.
- Odnajdywanie i wskazywanie konturów Polski na mapie Europy.
- Odnajdywanie na mapie stolicy Polski Warszawy, największych rzek Wisły i Odry.
- Zapoznanie z herbem Warszawy – Syreną.
- Rozumienie pojęcia: stolica.
- Rozpoznawanie wybranych dialektów: śląskiego, kaszubskiego, gwary góralskiej.
- Interesowanie się historią Polski. Poznanie kilku wybranych faktów historycznych.
- Poznanie tradycji związanych z niektórymi świętami narodowymi, np. 3 Maja.
- Interesowanie się aktualnymi ważnymi wydarzeniami w kraju.
- Rozpoznawanie i docenianie wartości kultury, sztuki, nauki i tradycji polskich.
- Obcowanie z literaturą, sztuką polską oraz kulturą ludową. Poznanie sylwetek niektórych wybitnych polskich twórców.
- Nabywanie świadomości narodowej. Odczuwanie dumy z własnego kraju.

**5. Zapoznanie z wybranymi elementami kultur innych narodów.
Rozwijanie przyjaznego stosunku do dzieci z innych krajów.**

- Zapoznanie z warunkami życia ludzi na różnych kontynentach (Afrykanie, Europejczycy, Eskimosi).
 - Zwrócenie uwagi na różnice w kolorze skóry, ubiorze.

- Słuchanie wierszy, opowiadań, baśni dotyczących życia dzieci na innych kontynentach. Porównywanie wysłuchanych treści z własnymi doświadczeniami.
- Zapoznanie z pojęciami: Europa, Unia Europejska. Rozumienie przynależności Polski do europejskiej rodziny.
- Rozpoznawanie flagi Unii Europejskiej.
- Zapoznanie z wyglądem flag kilku państw europejskich.
- Interesowanie się życiem swoich rówieśników w innych krajach.

SFERA ROZWOJU POZNAWCZEGO

Edukacja językowa

– „Wspomaganie rozwoju mowy dzieci.

Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania.

Wychowanie przez sztukę – dziecko widzem i aktorem”.

1. Komunikowanie się niewerbalne.

- Odbieranie i rozumienie treści przekazywanych w sposób niewerbalny, za pomocą gestu, mimiki, spojrzenia, ruchu ciała.
- Podejmowanie prób tworzenia przekazu niewerbalnego.
- Odczytywanie, rozumienie symboli i znaków.

2. Doskonalenie wrażliwości zmysłów.

- Słuchanie i nazywanie dźwięków dochodzących z najbliższego otoczenia.
- Rozpoznawanie głosów kolegów.
- Łączenie słyszanych odgłosów z przedmiotami, które je wydają.
- Wskazywanie kierunku, z którego dobiega dźwięk.
- Rozpoznawanie i naśladowanie dźwięków dochodzących z otoczenia technicznego, przyrodniczego.
- Naśladowanie słyszanych dźwięków głosem, przy użyciu instrumentów perkusyjnych, dowolnych przedmiotów.
- Rozpoznawanie znanych piosenek po melodii (fragmencie melodii).
- Zapamiętywanie i powtarzanie szeregu dźwięków.
- Obserwowanie i opisywanie otoczenia, przedmiotów, ludzi.
- Porównywanie przedmiotów, wskazywanie cech jednakowych i różnych.
- Segregowanie obrazków i przedmiotów ze względu na wskazaną cechę.
- Składanie obrazka z części.
- Odszukiwanie na obrazku wskazanego (ukrytego) przedmiotu.
- Wyszukiwanie szczegółów, którymi różnią się dwa obrazki.
- Odwzorowywanie kompozycji z klocków lub mozaiki geometrycznej.
- Tworzenie własnych kompozycji.
- Odwzorowywanie i kontynuowanie rytmów graficznych i dźwiękowych.
- Rysowanie na dowolny temat, według wzoru oraz uwzględnianie w rysunkach jak największej liczby elementów.
- Rozwijanie koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz słuchowo-ruchowej.

3. Rozwijanie mowy.

- Wykonywanie ćwiczeń oddechowych, fonacyjnych i artykulacyjnych.
- Rozwijanie pojemności płuc: wdech nosem, wydech ustami, dmuchanie na przedmioty, wprawianie w ruch wiatraczków, nadmuchiwanie balonów i inne.
- Kontrolowanie strumienia wydychanego powietrza: dmuchanie lekko, mocno.
- Regulowanie siły głosu: mówienie cicho, półgłosem, głośno, szeptem.
- Rytmizowanie tekstów, rytmiczne wypowiadanie sylab.
- Ćwiczenie prawidłowej artykulacji głosek.
- Doskonalenie sprawności narządów artykulacyjnych: ćwiczenia warg, języka.

4. Rozwijanie ekspresji werbalnej. Doskonalenie umiejętności komunikowania się.

- Wypowiadanie się na różne tematy związane z działaniem, przeżyciami, obserwacjami.
- Prowadzenie rozmów indywidualnych i grupowych, przekazywanie sobie informacji, dzielenie się doświadczeniami.
- Rozumienie sensu różnych wypowiedzi: polecenia, opowiadania, opisu.
- Adekwatne reagowanie własnym zachowaniem na sygnały dźwiękowe i wypowiedzi innych osób.
- Budowanie zrozumiałych wypowiedzi na dowolny lub podany temat.
- Poznawanie i opisywanie otoczenia społecznego, technicznego, przyrodniczego – poszerzanie słownictwa, łączenie nazwy z przedmiotem, tworzenie pojęć ogólnych.
- Wypowiadanie się na temat utworów literackich, historyjek obrazkowych, oglądanych filmów.
- Tworzenie własnych opowiadań, układanie wierszyków, zabawy słowem.
- Komunikatywne wyrażanie swoich myśli, pragnień, zadawanie pytań.
- Wzbogacanie wypowiedzi poprzez posługiwanie się przymkami, przymiotnikami, przysłówkami, liczebnikami, spójnikami.
- Zwracanie uwagi na właściwe formułowanie wypowiedzi w czasie teraźniejszym, przyszłym i przeszłym.
- Stosowanie poprawnych form fleksyjnych.
- Prawidłowe intonowanie wypowiedzi: oznajmianie, pytanie, rozkazywanie.
- Ćwiczenie płynności wypowiadania się, tworzenia skojarzeń poprzez:
 - kończenie zdań,
 - układanie zdań z podanym wyrazem,
 - wyszukiwanie przedmiotów spełniających podany warunek,
 - wyszukiwanie rodzin wyrazów,
 - wyszukiwanie rymów do podanych wyrazów.
- Wzbogacanie ekspresji wypowiedzi poprzez udział w zabawach i zajęciach, np. układanie rymowanek, wyliczanek, śmiesznych wierszyków.
- Nadawanie wyrazom nowych znaczeń, wymyślanie nowych nazw dla znanych przedmiotów.
- Tworzenie zdrobnień i zgrubień.
- Wyszukiwanie słów wieloznacznych.

- Rozwiązywanie i układanie zagadek słownych.
- Nauka wierszy na pamięć.
- Inscenizowanie krótkich utworów literackich.
- Recytowanie indywidualne, grupowe i z podziałem na role.
- Uważne słuchanie opowiadań, wierszy czytanych przez nauczyciela. Rozumienie ich treści.
- Opisywanie wyglądu bohaterów utworów literackich. Podejmowanie prób oceny ich zachowania. Samodzielne wyciąganie wniosków.
- Omawianie obrazków, ilustracji, historyjek obrazkowych. Dostrzeganie zależności, złożoności sytuacji, związków przyczynowo-skutkowych.
- Nadawanie tytułów obrazkom, historyjkom obrazkowym, opowiadaniom.
- Tworzenie nowych zakończeń do znanych historyjek, bajek, opowiadań.

5. Rozwijanie zainteresowania słowem pisanym, utworem literackim, książką i ilustracją. Kształtowanie motywacji do nauki czytania.

- Rozbudzanie zainteresowań czytelniczych poprzez codzienny kontakt z książką i czasopiśmem dla dzieci.
- Współtworzenie w sali wystawki lub kącika książki.
- Słuchanie czytanych przez nauczyciela książek (najlepiej o stałej porze dnia).
- Wyszukiwanie książek o określonej tematyce, na przykład zgodnej z tygodniową tematyką zajęć.
- Wyszukiwanie ilustracji o określonej tematyce.
- Przynoszenie książek z domu w określonym dniu tygodnia.
- Szanowanie książek: okładanie, używanie zakładek, mycie rąk przed korzystaniem z książki.
- Udział w wycieczce do biblioteki.
- Opowiadanie historyjek obrazkowych i treści ilustracji z książek.
- Opowiadanie treści książek i czasopiśm przyniesionych z domu.
- Rysowanie i wykonywanie własnych książeczek i historyjek obrazkowych.
- Wymyślanie opowiadań i własnych historii.
- Prezentowanie własnych opowiadań, historyjek przed grupą, nagrywanie ich na taśmę magnetofonową i odtwarzanie.
- Oglądanie czasopiśm dla dzieci. Słuchanie czytanych przez nauczyciela artykułów, wspólne rozwiązywanie zagadek, rebusów.
- Udział w inscenizacjach i teatrzykach.
- Angażowanie się w przygotowanie kostiumów, akcesoriów teatralnych, dekoracji.
- Oglądanie teatrzyków, przedstawień teatralnych. Wypowiadanie się na ich temat (odczucia, wrażenia, emocje).

6. Doskonalenie w toku zabaw słuchu fonematycznego. Przygotowanie do nauki czytania.

- Globalne odczytywanie swoich imion, imion kolegów oraz prostych wyrazów w połączeniu z obrazkiem lub konkretem.
- Wyszukiwanie obrazka do wyrazu (czytanie globalne).

- Wyodrębnianie zdań w mowie powiązanej.
- Przeliczanie wyrazów w zdaniu.
- Układanie zdań z podanym wyrazem.
- Doskonalenie analizy i syntezy słuchowej wyrazów.
- Dzielenie wyrazów na sylaby.
- Liczenie sylab w wyrazie. Wyklaskiwanie lub wystukiwanie liczby sylab w wyrazie.
- Wyszukiwanie wyrazów rozpoczynających się tą samą sylabą.
- Dopowiadanie ostatniej sylaby w wyrazach dwusylabowych.
- Słuchowa synteza wyrazu wypowiedzianego przez nauczyciela z podziałem na sylaby.
- Wyodrębnianie głosek w nagłosie wyrazów (w pierwszej kolejności samogłoski, następnie spółgłoski).
- Wyodrębnianie głosek w wygłosie (w pierwszej kolejności spółgłoski).
- Wyodrębnianie głosek w śródgłosie (początkowo w wyrazach trzygłoskowych).
- Wyszukiwanie wyrazów rozpoczynających się na tę samą lub podaną głoskę.
- Tworzenie „wyrazowego pociągu”: kolejny wyraz rozpoczyna się na głoskę kończącą wyraz poprzedzający.
- Słuchowa synteza wyrazu wypowiedzianego przez nauczyciela z podziałem na głoski.
- Wyszukiwanie rymów, dobieranie rymu do wyrazu.
- Rozróżnianie wyrazów różniących się głoskami opozycyjnymi: dźwięczna, bezdźwięczna, np. koza, kosa.

7. Tworzenie motywacyjnych do opanowania umiejętności pisania. Wykonywanie ćwiczeń doskonalących sprawności manualne i przygotowujących do pisania.

- Wykonywanie prac plastycznych różnymi technikami.
- Uczestniczenie w „zabawach paluszkowych”.
- Samodzielne wykonywanie czynności samoobsługowych.
- Zapinanie i rozpinanie guzików, zawiązywanie sznurowadeł.
- Korzystanie z mozaik, układanek, gier, puzzli.
- Udział w zabawach kształtujących koordynację wzrokowo-ruchową.
- Wykonywanie prac wymagających drobnych czynności manipulacyjnych, np. nawlekanie koralików, przyszywanie guzików.
- Ćwiczenia kończyn górnych, udział w ćwiczeniach umuzykalniających, rytmicznych, ruchowych.
- Prawidłowe posługiwanie się przyborami plastycznymi oraz przyborami do pisania.
- Ćwiczenia w określaniu kierunków na kartce papieru.
- Ćwiczenia w kreśleniu szlaczków i znaków literopodobnych na dużej płaszczyźnie.

TREŚCI ROZSZERZAJĄCE

(na progu kariery szkolnej – najstarsza grupa przedszkolna):

- Rozpoznawanie symboli oznaczających określone treści, przedmioty.
- Tworzenie własnych symboli oznaczających dane treści, przedmioty, czynności.
- Wspólne z nauczycielem czytanie tekstów obrazkowo-literowych. Globalne odczytywanie wyrazów w tekstach.

- Podpisywanie obrazków wyrazami do globalnego czytania.
- Usprawnianie słuchu fonematycznego. Analiza i synteza coraz dłuższych wyrazów. Wychwytywanie subtelnych różnic między wyrazami.
- Zauważanie różnic w wyrazach np. ilość liter, takie same litery
- Łączenie w pary takich samych liter, sylab, wyrazów.
- Zapoznanie z wyglądem liter poprzez np. wylepianie, kolorowanie ich kształtu.
- Rozpoznawanie i nazywanie kształtu niektórych liter w tekście drukowanym.
- Próby odczytywania krótkich wyrazów o prostej budowie fonetycznej
- Próby odczytywania prostych zdań i rozumienie czytanego tekstu

Edukacja matematyczna

– „Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną”.

1. Kształtowanie świadomości własnego ciała.

- Poprawne wskazywanie i nazywanie części ciała.
- Poznawanie określeń dotyczących stronności własnego ciała: prawa ręka – prawa noga, lewa ręka – lewa noga.

2. Rozwijanie orientacji w przestrzeni.

- Prawidłowe stosowanie określeń związanych ze stosunkami przestrzennymi.
- Określanie położenia przedmiotów w odniesieniu do siebie: na prawo, na lewo, naprzeciw, z przodu, z tyłu.
- Określanie położenia przedmiotów w przestrzeni względem innych przedmiotów: na, pod, nad, obok, drugi od końca, środkowy.
- Określanie kierunków w przestrzeni: w przód, w tył, w prawo, w lewo, do góry, na dół.
- Rozwijanie orientacji w układzie elementów na płaszczyźnie (kartce papieru): dół, góra, strona lewa, strona prawa.
- Utrwalenie kierunku pisania: od strony lewej do prawej, np. poprzez układanie ciągów elementów, wzorów.

3. Dostrzeganie regularności.

- Dostrzeganie rytmu w szeregu powtarzających się przedmiotów.
- Kontynuowanie rytmów.
- Realizacja rytmu za pomocą ruchu, głosu.
- Samodzielne układanie przedmiotów z zachowaniem rytmu.
- Przekładanie dostrzeżonej regularności z jednej sytuacji na drugą, np. dźwięki, słowa.
- Dostrzeganie rytmów w przyrodzie (cykliczny układ kalendarza) oraz w życiu i działalności człowieka.

4. Zapoznanie z podstawowymi pojęciami geometrycznymi.

- Posługiwanie się różnymi płaskimi figurami geometrycznymi w toku zabaw i zajęć. Manipulowanie nimi, opisywanie ich kształtu bez konieczności zapamiętania ich nazwy.

- Posługiwanie się różnymi przestrzennymi figurami geometrycznymi w toku zabaw i zajęć. Manipulowanie nimi, opisywanie ich kształtu bez konieczności nazywania.
- Porównywanie kształtu różnych figur. Odszukiwanie wśród wielu figur dwóch takich samych.
- Rozpoznawanie i nazywanie figur geometrycznych płaskich i przestrzennych.
- Odszukiwanie poznanych kształtów figur płaskich i przestrzennych w otoczeniu.
- Układanie kompozycji z figur geometrycznych płaskich i przestrzennych.
- Odwzorowywanie kształtu poznanych figur, np. układanie z patyczków, sznurka.
- Rysowanie figur po śladzie.
- Samodzielne rysowanie figur geometrycznych płaskich.

5. Określanie i porównywanie wielkości.

- Porównywanie wielkości „na oko”, poprzez przykładanie, manipulowanie. Używanie określeń: mały – duży.
- Określanie wielkości przedmiotów według własnego ciała i innych przedmiotów. Używanie pojęć: mniejszy, większy, najmniejszy, największy.
- Porządkowanie przedmiotów według wielkości malejącej i wzrastającej. Używanie określeń: mały – mniejszy – najmniejszy, duży – większy – największy, taki sam.

6. Określanie i porównywanie masy.

- Porównywanie w sytuacjach praktycznych ciężaru różnych przedmiotów poprzez podnoszenie.
- Używanie i stopniowanie określeń dotyczących ciężaru przedmiotów: ciężki, lekki, taki sam, cięższy, lżejszy.
- Rozumienie, że ciężar przedmiotu nie zależy od jego wielkości.
- Rozróżnianie różnego rodzaju wag w zależności od ich przeznaczenia.
- Ważenie za pomocą wagi szalkowej.
- Wykonywanie czynności manipulacyjnych przy rozważaniu masy: dosypywanie, odsypywanie.

7. Mierzenie i porównywanie pojemności naczyń.

- Porównywanie pojemności naczyń o różnym kształcie poprzez przelewanie wody.
- Porównywanie pojemności naczyń poprzez posługiwanie się wspólną miarą.
- Zwrócenie uwagi na standardowe pojemności: 1 litr, pół litra.

8. Mierzenie grubości, długości, szerokości, wysokości w określony sposób.

- Mierzenie przy użyciu wspólnej miary (kroki, przykładanie sznurka).
- Prawidłowe stosowanie pojęć określających długość, szerokość, grubość, wysokość.
- Mierzenie długości i wysokości z wykorzystaniem narzędzi pomiaru: linijki, miary krawieckiej.

9. Poznawanie i przyswajanie określeń czasu.

- Dostrzeganie upływu czasu poprzez obserwacje przyrody i zachodzących w niej zmian.

- Dostrzeganie cykliczności występowania pór roku, miesięcy, tygodni.
- Określanie charakterystycznych cech dla każdej pory roku.
- Zapamiętanie nazw poszczególnych pór roku.
- Zapamiętanie nazw dni tygodnia, nazywanie, jaki dzień jest dzisiaj, jaki był wczoraj, jaki będzie jutro.
- Prawidłowe stosowanie pojęć: dzisiaj, wczoraj, jutro.
- Określanie czynności wykonywanych rano, w południe, wieczorem.
- Rozumienie pojęcia: doba (dzień i noc). Określanie czynności wykonywanych w ciągu dnia i nocy. Znajomość zwierząt prowadzących dzienny i nocny tryb życia.
- Określanie czasu trwania i tempa wykonywania działań. Poprawne stosowanie pojęć: długo, krótko, dłużej, krócej, szybko, wolno, szybciej, wolniej, prędko, prędzej.
- Określanie kolejności czynności: przedtem, potem, teraz.
- Zapoznanie z dawnymi i współczesnymi sposobami mierzenia czasu.
- Poznanie różnych rodzajów zegarów.
- Próby odczytywania godzin na zegarku elektronicznym.
- Próby odczytywania wskazań zegara tarczowego (pełne godziny).

10. Klasyfikowanie przedmiotów według cech jakościowych.

- Rozwijanie umiejętności klasyfikowania przedmiotów.
- Omawianie wyglądu pojedynczych przedmiotów.
- Dostrzeganie cech jakościowych przedmiotów.
- Porównywanie cech dwóch przedmiotów.
- Dostrzeganie cech wspólnych i różnych dla grupy przedmiotów.
- Rozpoznawanie przedmiotów na podstawie ich cech. Rozwiązywanie i układanie zagadek.
- Stosowanie czynności klasyfikacyjnych w sytuacjach zabawowych oraz życiowych, np. pomoc w przygotowaniu materiałów na zajęcia, czynności porządkowe.
- Poznawanie zbiorów przedmiotów.
- Tworzenie zbiorów przedmiotów według jednej lub kilku cech wspólnych.
- Określanie cech przedmiotów należących do zbioru.
- Tworzenie zbiorów w oparciu o pojęcia ogólniejsze, np. zabawki, owoce, klocki.
- Tworzenie kolekcji (zbiorów).
- Podział zbioru na podzbiory według wskazanego kryterium. Próby samodzielnego wskazania kryterium podziału.

11. Kształtowanie pojęć liczbowych.

- Liczenie przedmiotów w sytuacjach praktycznych, zabawie, bez ograniczania zakresu liczenia.
- Rozróżnianie błędnego liczenia od poprawnego.
- Porównywanie liczebności zbiorów „na oko”.
- Ustalanie równoliczności dwóch zbiorów.
- Porównywanie liczebności zbiorów poprzez łączenie ich elementów w pary.
- Przeliczanie elementów zbioru. Odnoszenie liczby ostatniego elementu do liczebności całego zbioru.

- Odwzorowywanie liczebności zbiorów za pomocą liczmanów, rysowania kresek na papierze, klaskania itp.
- Tworzenie nowego zbioru poprzez dodanie elementu do zbioru poprzedniego.
- Porządkowanie zbiorów według wzrastającej i malejącej liczby elementów. Posługiwanie się pojęciami: o jeden więcej, o jeden mniej.
- Poznanie i posługiwanie się liczebnikami głównymi i porządkowymi w zabawie i konkretnych sytuacjach zadaniowych.
- Praktyczne wykonywanie czynności dodawania i odejmowania.
- Wyznaczanie wyniku dodawania i odejmowania przy pomocy liczmanów.
- Przekładanie konkretnych sytuacji na działania matematyczne.
- Konstruowanie gier matematycznych.

12. Zapoznanie z wartością pieniędzy.

- Organizowanie zabaw dydaktycznych z elementami kupowania i sprzedawania. Rozumienie znaczenia umiejętności posługiwania się pieniędzmi.
- Rozumienie wartości pieniędzy przełożenie na towary.
- Poznanie wybranych monet i banknotów.
- Wykorzystanie znajomości monet w zabawach i sytuacjach praktycznych.

TREŚCI ROZSZERZAJĄCE

(na progu kariery szkolnej, najstarsza grupa)

- Określanie kierunków w przestrzeni w stosunku do innych osób i przedmiotów.
- Organizowanie sytuacji zabawowych przygotowujących do układania i rozwiązywania zadań z treścią.
- Przygotowanie do kodowania i dekodowania czynności matematycznych.
- Sprawne posługiwanie się liczebnikami głównymi i porządkowymi w sytuacjach zabawowych i zadaniowych.
- Zapoznanie z wyglądem cyfr np. poprzez kolorowanie, wyklejanie, wylepianie ich kształtu.
- Rozpoznawanie cyfr i łączenie ich z odpowiednim zbiorem elementów.

Edukacja przyrodniczo-zdrowotna

— „Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń. Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt. Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych. kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych. Wdrażanie dzieci do utrzymywania ładu i porządku”.

1. Nabywanie wiedzy przyrodniczej przez bezpośredni kontakt z przyrodą w czasie zabaw i zajęć.

- Rozumienie znaczenia przyrody w życiu człowieka.
- Wielozmysłowy kontakt z przyrodą w najbliższym otoczeniu przedszkola.

- Przejawianie właściwego stosunku do świata roślin i zwierząt.
- Wykorzystanie kącika przyrody do poszerzenia wiedzy i rozwijania zainteresowań przyrodniczych.
- Wzbogacanie i segregowanie zbiorów.
- Pielęgnowanie roślin.
- Zakładanie hodowli, prowadzenie doświadczeń, badań.
- Obserwowanie rozwoju roślin: szczypiotu, fasoli, rzeżuchy.
- Określanie warunków sprzyjających rozwojowi roślin.
- Wyróżnianie części roślin (korzeń, łodyga, liść, kwiat, owoc).
- Poznanie wybranych gatunków roślin, występujących na terenie przedszkolnym i w jego najbliższym otoczeniu.
- Rozpoznawanie i nazywanie gatunków drzew rosnących w najbliższym otoczeniu (drzewa liściaste i iglaste).
- Poznanie wybranych gatunków zwierząt, jeżeli to możliwe – w toku obserwacji.

2. Dostrzeganie zmienności przyrody w różnych porach roku.

- Zapoznanie ze zjawiskami charakterystycznymi dla jesieni (deszcz, mgła, obniżenie temperatury, krótsze dni).
- Dostrzeganie zmian zabarwienia liści.
- Poznanie przyczyn zmiany koloru i opadania liści.
- Poznanie różnych gatunków jesiennych owoców i warzyw. Określanie ich koloru, wielkości, kształtu, smaku, wartości odżywczych.
- Rozpoznawanie owoców i warzyw po dotyku, smaku, zapachu.
- Gromadzenie i segregowanie owoców i warzyw w kąciku przyrody.
- Wykonywanie pod nadzorem nauczyciela jesiennych sałatek i surówek.
- Zapoznanie z wybranymi gatunkami drzew owocowych. Rozumienie pojęcia: sad.
- Poznanie innych drzew owocujących jesienią (jarzębina, dąb, kasztanowiec, buk). Rozpoznawanie ich liści i owoców.
- Rozpoznawanie i nazywanie kilku gatunków grzybów (grzyby jadalne i niejadalne).
- Prowadzenie zabaw i zajęć z wykorzystaniem jesiennych zbiorów.
- Zapoznanie z jesiennymi zwyczajami wybranych zwierząt (odloty ptaków, gromadzenie zapasów, sen zimowy).
- Poznanie pracy człowieka związanej z uprawą roślin i hodowlą zwierząt.
- Obserwowanie wyglądu różnych środowisk w okresie zimy.
- Określanie pogody i charakterystycznych dla zimy zjawisk atmosferycznych: opady śniegu, wiatr, niska temperatura, krótkie dni, długie noce, „zasypianie” roślin.
- Poznanie i nazywanie niektórych gatunków drzew iglastych (gatunki chronione).
- Systematyczne dokarmianie zwierząt pozostających w kraju na zimę. Gromadzenie pokarmu dla ptaków.
- Rozpoznawanie i nazywanie ptaków pozostających w kraju na zimę.
- Prowadzenie doświadczeń z wykorzystaniem śniegu i lodu.
- Rozpoznawanie śladów pozostawionych na śniegu.
- Obserwowanie różnych środowisk przyrodniczych w okresie przedwiosnia i wiosny.
- Określanie charakterystycznych dla wiosny zjawisk przyrodniczych oraz ich wpływu na rozwój roślin i życie zwierząt.

- Rozumienie przyczyn topnienia śniegu, rozwoju roślin.
- Poznanie charakterystycznych dla wiosny roślin i zwierząt zwiastuny wiosny.
- Rozumienie pojęcia: rośliny chronione. Poznanie wybranych gatunków roślin chronionych.
- Zapoznanie z wiosennymi zwyczajami zwierząt.
- Powrót ptaków, budowanie gniazd, składanie jaj.
- Budzenie się ze snu zimowego, zwyczaje ssaków.
- Pojawianie się młodych zwierząt.
- Poznanie cyklu rozwojowego motyla i żaby.
- Wykonywanie prostych prac związanych z uprawą roślin na działce przedszkolnej oraz w kąciku przyrody.
- Bezpieczne korzystanie ze sprzętu ogrodniczego pod nadzorem dorosłych.
- Nazywanie czynności związanych z uprawą ziemi.
- Prowadzenie obserwacji zmian zachodzących w wyglądzie roślin na poszczególnych etapach wegetacji.
- Określanie cech charakterystycznych dla lata: pogoda, zjawiska atmosferyczne, długie dni, krótkie noce.
- Obserwowanie bujnego rozkwitu przyrody, bogactwa życia świata roślinnego.
- Poznanie nowych gatunków roślin: wykonywanie zielników, albumów przyrodniczych.
- Wykorzystanie materiału przyrodniczego do prac plastycznych i technicznych.
- Poszerzanie doświadczeń przyrodniczych poprzez udział w spacerach, wycieczkach, piknikach.
- Zachowanie bezpieczeństwa w przypadku kontaktu ze zwierzętami. Przestrzeganie zakazu spożywania nieznanych roślin.
- Rozwijanie umiejętności określania pogody w różnych porach roku.
- Określanie charakterystycznych cech pogody, zjawisk atmosferycznych.
- Prowadzenie kalendarza pogody.
- Poznanie przyrządów pomagających określić pogodę (termometr, barometr).
- Rozumienie wpływu pogody na świat roślin, zwierząt i ludzi.
- Poznanie sił przyrody pomocnych człowiekowi i niebezpiecznych (niszczycielskich).

3. Poznawanie wybranych ekosystemów: parku, lasu, ogrodu, łąki, pola.

- Bezpośrednia i pośrednia obserwacja wybranych ekosystemów.
- Dostrzeganie charakterystycznych przedstawicieli fauny i flory, rozróżniających te ekosystemy.
- Porównywanie wybranych ekosystemów w kolejnych porach roku.
- Wiedza o znaczeniu przyrodniczym, estetycznym i żywieniowym wybranego ekosystemu w życiu i gospodarce człowieka.
- Rozumienie i poszanowanie wybranych ekosystemów jako miejsca życia wielu zwierząt.

4. Poznawanie bogactwa świata zwierząt.

- Prowadzenie obserwacji zwierząt żyjących na wolności w najbliższym otoczeniu.
- Poznanie wybranych gatunków zwierząt hodowlanych, dzikich i egzotycznych.
- Opisywanie wyglądu zwierząt, ich sposobu poruszania się, odżywiania. Poznawanie zwyczajów zwierząt.

- Naśladowanie w toku zabaw sposobu poruszania się zwierząt, wydawanych przez nie głosów.
- Porównywanie wyglądu zwierząt dorosłych i ich potomstwa.
- Poznanie zwierząt prowadzących dzienny i nocny tryb życia.
- Rozumienie roli zwierząt w życiu człowieka.
- Rozumienie pojęć: ptaki, gady, ssaki.
- Poznanie chronionych gatunków zwierząt (np. orzeł, bocian, bóbr, wilk).
- Interesowanie się gatunkami wymarłymi. Dostrzeganie zmian ewolucyjnych.
- Gromadzenie albumów, książek przyrodniczych, plakatów ze zwierzętami. Szukanie dodatkowych informacji na temat życia zwierząt.
- Przewycięzanie lęku i przesądów związanych ze zwierzętami. Przestrzeganie zakazu zbliżania się do nieznanych zwierząt.

5. Poznanie różnych krajobrazów, stref klimatycznych.

- Poznanie charakterystycznych cech krajobrazu swojego regionu.
- Poznanie charakterystycznych cech krajobrazu różnych regionów Polski (góry, niziny, wyżyny, pojezierza, wybrzeże).
- Rozróżnianie kolorów na mapie oraz określanie, co one oznaczają.
- Wskazywanie różnic w ukształtowaniu terenu własnej okolicy i innych regionów Polski.
- Gromadzenie materiałów i wykonywanie prac, albumów prezentujących poszczególne krainy geograficzne.
- Opisywanie charakterystycznych cech różnych stref klimatycznych.
 - Zapoznanie z warunkami życia w różnych strefach klimatycznych.
 - Poznanie wybranych gatunków roślin i zwierząt, żyjących w różnych strefach klimatycznych.
 - Rozróżnianie i szanowanie przedstawicieli ras ludzkich.
- Dostrzeganie zmienności w krajobrazie i nazywanie ich (pustynia, dżungla).
- Oglądanie różnych map i globusów. Odnajdywanie na nich kontynentów, oceanów, mórz, pasm górskich, rzek.

6. Poszerzanie wiedzy na temat kosmosu i Układu Słonecznego.

- Gromadzenie książek o kosmosie, planetach, gwiazdozbiorach. Wyszukiwanie interesujących informacji.
- Rozumienie znaczenia Słońca dla istnienia i rozwoju życia na Ziemi.
- Poznanie budowy Układu Słonecznego.
- Wskazywanie Słońca na mapie Układu Słonecznego.
- Zapoznanie z sylwetką wybitnego polskiego uczonego Mikołaja Kopernika.
- Rozszerzenie słownictwa o pojęcia związane z kosmosem (np. planeta, orbita, gwiazda).
- Wykonywanie prac plastycznych i technicznych na temat kosmosu.

7. Prowadzenie doświadczeń. Poznanie w toku działania właściwości niektórych ciał oraz wybranych zjawisk z zakresu przyrody nieożywionej.

- Prowadzenie hodowli roślin i zwierząt.

- Zapoznanie z kalendarzem pogody, sposobami oznaczania pogody. Systematyczna obserwacja i prowadzenie kalendarza pogody.
- Rozumienie prognoz pogody podawanych w radiu, telewizji.
- Poznanie właściwości niektórych ciał, np. tonięcie, topnienie, rozpuszczalność, ciężar.
- Poznajowanie właściwości substancji, np. piasku, gliny, ziemi, śniegu, lodu, wody, soli.
- Prowadzenie doświadczeń z wiatrem. Poznanie alternatywnych źródeł energii.
- Poznanie zjawiska krążenia wody w przyrodzie.
- Znajomość niektórych zjawisk optycznych (powstawanie cienia, tęczy).

8. Dostrzeganie pozytywnych i negatywnych skutków działalności człowieka dla stanu naturalnego środowiska.

- Poznanie korzyści i szkód związanych z rozwojem cywilizacji.
- Rozumienie zależności między organizmami żywymi na Ziemi.
- Rozumienie roli czystego powietrza, wody dla prawidłowego rozwoju roślin, zwierząt, ludzi.
- Rozumienie konieczności ochrony przyrody.
 - Szanowanie przyrody w najbliższym otoczeniu. Troska o czystość i estetykę najbliższego otoczenia przyrodniczego.
 - Oszczędne gospodarowanie energią elektryczną, wodą.
- Ograniczanie ilości śmieci – recykling. Segregowanie śmieci w przedszkolu i w domu.
- Wykorzystanie materiałów odpadowych podczas zajęć plastycznych i technicznych.
- Czynne uczestnictwo w działaniach na rzecz ochrony przyrody: sprzątanie terenu wokół przedszkola, pomoc w sadzeniu kwiatów, krzewów.
- Poznanie wybranych gatunków chronionych roślin i zwierząt.
- Właściwy stosunek do roślin i zwierząt.

9. Nauka czynnej postawy w stosunku do swojego zdrowia i bezpieczeństwa.

- Rozróżnianie pojęć: zdrowie, choroba.
- Poszerzenie wiedzy na temat tego, co sprzyja, a co zagraża zdrowiu.
- Przestrzeganie zasad higieny.
 - Częste mycie rąk (np. przed jedzeniem, po skorzystaniu z łazienki, po powrocie z dworu).
 - Używanie jednorazowych chusteczek do nosa.
 - Mycie zębów co najmniej dwa razy dziennie.
 - Dbanie o czystość całego ciała.
 - Zachowanie w czystości ubrań, codzienna zmiana bielizny.
 - Dbanie o estetykę i czystość spożywanych posiłków, mycie owoców, używanie serwetek.
- Dostosowanie ubioru do warunków atmosferycznych. Niedopuszczanie do wyziębienia i przegrzania organizmu. Hartowanie organizmu.
- Rozumienie podstawowych zasad zdrowego odżywiania. Dostarczanie organizmowi niezbędnych składników odżywczych.
- Chronienie się przed zarażeniem, np. unikanie kontaktu z osobami chorymi, przeziębionymi.

- Codzienne przebywanie na świeżym powietrzu. Wietrzenie pomieszczeń.
- Troska o higienę wzroku i słuchu.
 - Unikanie hałasu, porozumiewanie się półgłosem.
 - Właściwe oświetlenie podczas zabawy i pracy przy stolikach.
 - Oglądanie telewizji z odpowiedniej odległości.
- Przestrzeganie norm i zasad warunkujących bezpieczeństwo podczas zajęć i zabaw w sali i na terenie przedszkolnym.
 - Ostrożne poruszanie się.
 - Nieoddalanie się z sali i terenu przedszkolnego.
- Ostrożne i właściwe korzystanie z zabawek, sprzętu, urządzeń oraz materiałów i przyborów plastycznych.
 - Przestrzeganie ustalonych zakazów, np. korzystania ze sprzętu elektrycznego, spożywania nieznanych owoców.
- Unikanie zagrożeń związanych ze zmianami pogody: burza, ulewa, wiatr.
- Przejawianie ograniczonego zaufania w stosunku do osób nieznajomych.
- Zwracanie się o pomoc w przypadku wystąpienia zagrożenia, niepewności, obaw o własne bezpieczeństwo.
- Przejawianie troski o stan zdrowia najbliższych, kolegów.
- Rozumienie znaczenia profilaktyki zdrowia i szczepień ochronnych.
- Nabywanie pozytywnego stosunku do lekarza, pielęgniarki, stomatologa.
- Poznanie pracy lekarza i pielęgniarki. Poznanie wybranych specjalności lekarza.

10. Poznawanie roli i ogólnej budowy układu ruchowego, krwionośnego i oddechowego człowieka.

11. Poznawanie wybranych, warunkujących bezpieczeństwo zasad ruchu drogowego.

- Zdawanie sobie sprawy z niebezpieczeństw związanych z rozwojem motoryzacji, natężeniem ruchu drogowego.
- Przestrzeganie zakazu samodzielnego poruszania się po drogach.
- Organizowanie zabaw tylko w miejscach do tego przeznaczonych.
- Poznanie podstawowych zasad uczestnictwa pieszego w ruchu drogowym (przejście przez ulicę, sygnalizacja świetlna, wybrane znaki drogowe).
 - Udział w zajęciach, zabawach, wycieczkach utrwalających zdobyte wiadomości i umiejętności.
 - Udział w spotkaniu z policjantem.

TREŚCI ROZSZERZAJĄCE

(na progu kariery szkolnej, najstarsza grupa):

- Planowanie i kontrolowanie przebiegu prowadzonych obserwacji, hodowli i eksperymentów rozwijanie umiejętności symbolicznego zapisywania i odczytywania wyników eksperymentów i obserwacji.
- Stosowanie w praktyce zasad i norm z zakresu edukacji przyrodniczo-zdrowotnej.

Edukacja plastyczno-techniczna

– „Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne.

Wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci poprzez zabawy konstrukcyjne, budzenie zainteresowań technicznych”.

1. Uważliwianie na estetyczne walory otoczenia, środowiska przyrodniczego, zjawisk przyrodniczych.

- Wspólna dbałość o estetykę swojego otoczenia. Zachowanie porządku i ładu.
- Udział w dekorowaniu sali. Samodzielne wykonywanie elementów dekoracyjnych.
- Dostrzeganie walorów estetycznych różnych zjawisk przyrodniczych (np. tęcza, padający śnieg).
- Wzbogacanie słownika określeń odnoszących się do doznań zmysłowych.

2. Wyrażanie własnych obserwacji i odczuć w formie plastycznej.

- Podejmowanie działalności plastycznej na tematy dowolne i określone.
- Korzystanie z różnorodnych materiałów (plastycznych, przyrodniczych, ze „skrzyni skarbów”) i przyborów.
- Dostrzeganie, różnicowanie oraz określanie kształtów, wielkości, barw przedmiotów.
- Rozwijanie inwencji twórczej. Wykonywanie prac inspirowanych własnymi przeżyciami, muzyką, literaturą, przyrodą.
- Rozwijanie wyobraźni poprzez wykonywanie prac na tematy fantastyczne i abstrakcyjne.
- Omawianie i interpretowanie własnej twórczości plastycznej.
- Próby interpretacji i oceny twórczości kolegów.

3. Rozwijanie wrażliwości na barwy.

- Dostrzeganie bogactwa barw i odcieni w przyrodzie i własnym otoczeniu.
- Rozpoznawanie i nazywanie barw podstawowych.
- Tworzenie barw pochodnych poprzez łączenie kolorów. Eksperymentowanie z kolorem.
- Określanie stopnia intensywności i nasycenia barw.
- Uzyskiwanie różnych odcieni jednej barwy.
- Określanie barw zimnych i ciepłych.
- Wyrażanie własnych stanów emocjonalnych za pomocą barw.
- Rozpoznawanie i odczytywanie symboliki barw.

4. Poznanie różnych technik plastycznych i technicznych z zastosowaniem różnorodnych materiałów i przyborów.

- Doskonalenie umiejętności rysowania, malowania oraz komponowania w przestrzeni.
- Lepienie z plasteliny, modeliny i gliny.
- Wydzieranie, darcie i gniecenie papieru wykonywanie kompozycji płaskich i przestrzennych.
- Składanie papieru papieroplastyka, elementy origami.
- Rozwijanie techniki cięcia papieru po linii prostej i krzywej, wycinanie.
- Zabawy z kreską i plamą na papierze o różnej wielkości i fakturze.

- Stosowanie techniki stemplowania za pomocą farb plakatowych i tuszu.
- Tworzenie kompozycji rytmicznych, konstruowanie form płaskich i przestrzennych.
- Łączenie różnorodnych materiałów i technik, poszerzenie możliwości wyrazu.
- Konstruowanie z nieużytków, odpadów, materiału przyrodniczego.
- Rozwijanie umiejętności konstruowania i montowania przedmiotów z gotowych elementów i elementów własnej konstrukcji.
- Poznanie nowatorskich technik plastycznych.

5. Organizowanie własnego warsztatu pracy.

- Gromadzenie różnorodnych materiałów wykorzystywanych do działań plastycznych i technicznych, np. włóczki, opakowań, kasztanów.
- Podejmowanie twórczych działań indywidualnych i w małych zespołach.
- Pomoc w przygotowaniu materiałów i przyborów potrzebnych do zajęć.
- Zachowanie porządku i ładu na własnym stanowisku pracy. Porządkowanie go po zakończonej pracy.
- Ostrożne posługiwanie się przyborami i narzędziami.
- Udział w zajęciach organizowanych na powietrzu (plenery) z wykorzystaniem różnych technik plastycznych.
- Organizowanie wystawek, przedszkolnych galerii prac.

6. Obcowanie ze sztuką w sposób pośredni i bezpośredni.

- Poznawanie sztuki ludowej własnego regionu oraz innych regionów Polski.
- Organizowanie w sali kącików folklorystycznych.
- Tworzenie prac inspirowanych twórczością ludową.
- Oglądanie i prowadzenie rozmów na temat reprodukcji, albumów malarskich.
- Poznanie różnego rodzaju twórczości malarskiej: portrety, martwa natura, pejzaże.
- Tworzenie wystawek o określonej tematyce, np. portrety dziecięce, pejzaże, kwiaty, martwa natura.
- Poznanie różnych stylów malarskich.
- Zwiedzanie wystaw, galerii, muzeów, skansenów.
- Udział w spotkaniach z twórcami: malarzami, grafikami, rzeźbiarzami, fotografikami.
- Poznanie warsztatu pracy artysty.
- Oglądanie przykładów sztuki użytkowej.
- Oglądanie pomników, zabytków i obiektów architektury.

7. Udział w zabawach konstrukcyjnych z wykorzystaniem różnorodnych materiałów.

- Zabawy konstrukcyjne przy użyciu różnego rodzaju klocków.
- Konstruowanie z różnorodnych materiałów według własnych pomysłów oraz wzorów i instrukcji. Rozwijanie wyobraźni i inwencji twórczej.
- Właściwy dobór surowców, oszczędne gospodarowanie materiałem.
- Łączenie w pracach różnych materiałów.
- Prowadzenie zgodnej i konstruktywnej współpracy (praca grupowa).

8. Poznawanie działania i sposobów wykorzystania wybranych urządzeń technicznych.

- Rozumienie znaczenia kół w urządzeniach i pojazdach.

- Poznanie zasad działania różnych zabawek mechanicznych, np. samochodów.
- Nazywanie urządzeń technicznych znajdujących się w sali i w domu.
- Podstawowa obsługa wybranych urządzeń technicznych, np. radia, telewizora, odtwarzaczy DVD, CD.
- Poznanie środków łączności między ludźmi (telefon, komputer, faks).
- Wykonywanie prostych potraw, prac z użyciem sprzętu elektrycznego (pod nadzorem dorosłego).
- Zapoznanie ze sposobem wytwarzania prądu elektrycznego. Zwrócenie uwagi na odnawialne źródła energii.
- Zachowanie ostrożności w kontaktach z urządzeniami elektrycznymi i mechanicznymi.
- Zapoznanie z maszynami prostymi: równią pochyłą, dźwigiem, blokiem.
- Poznanie procesu powstawania różnych produktów.
- Zwrócenie uwagi na postęp techniczny i jego wpływ na życie ludzi (oświetlenie dawniej i dziś, wykonywanie prac domowych dawniej i dziś).

9. Zapoznanie z pracą ludzi w różnych zawodach.

- Zapoznanie z różnymi zawodami (ilustracje, rozmowy).
- Udział w spotkaniach z przedstawicielami różnych zawodów: nauczycielem, woźną, kierowcą, strażakiem, lekarzem, listonoszem, fryzjerem, inżynierem, rolnikiem, policjantem. Poznanie warsztatu ich pracy.
- Udział w wycieczkach do różnych zakładów pracy, warsztatów.

10. Zapoznanie z przeznaczeniem i możliwościami środków transportu i komunikacji.

- Organizowanie zabaw z wykorzystaniem zabawek pojazdów.
- Poznanie różnego rodzaju pojazdów: lądowych, wodnych, powietrznych.
- Różnicowanie pojazdów ze względu na ich przeznaczenie: przewóz osób i towarów.
- Poznanie przydatności pojazdów specjalnych (karetka pogotowia, wóz strażacki, samochód policyjny).
- Poznanie maszyn budowlanych i rolniczych w toku obserwacji oraz pośrednio, poprzez ilustracje, filmy.
- Nazywanie środków komunikacji niedostępnych do obserwacji bezpośredniej (np. rakieta, statek podwodny).
- Zwrócenie uwagi na postęp techniczny w zakresie konstruowania pojazdów: pojazdy dawniej i dziś.
- Wskazywanie korzyści i zagrożeń związanych z rozwojem transportu.
- Organizowanie zabaw tematycznych związanych z ruchem drogowym.
- Konstruowanie makiet ruchu drogowego.
- Zapoznanie z zasadami ruchu pieszego i kołowego.

11. Zapoznanie się w toku zabaw badawczych z niektórymi zagadnieniami fizycznymi: powstawanie wiatru, zamarzanie wody, działanie magnesu, powstawanie niektórych zjawisk optycznych i akustycznych.

- Badanie właściwości różnych ciał, ich zachowania w powietrzu i w wodzie.

Edukacja muzyczna

– „Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, pląsy i taniec”.

1. Udział w zabawach i zajęciach rozwijających wrażliwość słuchową.

- Słuchanie i rozpoznawanie dźwięków z otoczenia.
- Rozpoznawanie kolegów po głosie.
- Wskazywanie kierunku, z którego dochodzi głos.
- Reagowanie na sygnały muzyczne, np. odpowiednie ustawianie się, poruszanie.
- Wydobywanie dźwięków z różnych przedmiotów.
- Rozpoznawanie po wydawanym dźwięku instrumentów perkusyjnych oraz innych, np. pianina, trąbki, skrzypiec.
- Naśladowanie dźwięków głosem i za pomocą instrumentów perkusyjnych.
- Rozpoznawanie melodii znanych piosenek po wysłuchanym fragmencie.
- Rozpoznawanie i określanie charakteru (nastroju) melodii i piosenek.
- Różnicowanie dźwięków granych w wysokim, średnim i niskim rejestrze.
- Określanie trzech rodzajów dynamiki: cicho – średnio – głośno.
- Określanie tempa muzyki.
- Różnicowanie głosu męskiego i żeńskiego (niskiego i wysokiego).

2. Rozwijanie poczucia rytmu.

- Wyklaskiwanie rytmu piosenek.
- Powtarzanie rytmu realizowanego przez nauczyciela, np. wyklaskiwanie, wystukiwanie na bębnie.
- Rytmizowanie tekstów.

3. Słuchanie muzyki w dowolnych sytuacjach oraz w ramach organizowanych w przedszkolu zajęć.

- Słuchanie piosenek. Udział w zabawach ze śpiewem i pląsach.
- Słuchanie muzyki relaksacyjnej, wyciszającej.
- Słuchanie muzyki ludowej z różnych regionów Polski (kujawiak, krakowiak, trojak).
- Słuchanie muzyki poważnej: instrumentalnej i wokalne.
- Uczestniczenie w koncertach muzycznych, odbywających się na terenie przedszkola i poza nim.
- Zapoznanie z sylwetkami wielkich polskich kompozytorów (F. Chopin, S. Moniuszko).

4. Nauka i śpiewanie piosenek.

- Ćwiczenia oddechowe, emisyjne i ortofoniczne.
- Zbiorowe oraz indywidualne śpiewanie piosenek ze zrozumiałym tekstem i o bliskiej dzieciom tematyce.

5. Zabawa i ruch przy muzyce: wyrażanie muzyki ruchem.

- Zabawy i ćwiczenia uwalniające na różne elementy muzyki: dynamikę, tempo, rytm, dźwięki wysokie, średnie i niskie.

- Ćwiczenia incytacyjno-inhibycyjne, związane z reagowaniem na sygnał muzyczny i rozwijaniem orientacji w przestrzeni.
- Zabawy rytmiczne.
- Ilustrowanie ruchem słuchanych melodii, piosenek.
- Nauka kroków wybranych tańców ludowych (krakowiak).
- Tworzenia własnych układów tanecznych.

6. Rozwijanie inwencji twórczej, różnorodnych form ekspresji.

- Zagadki ruchowe i zabawy pantomimiczne.
- Odzwierciedlanie ruchem opowiadania nauczycielki, rozwijanie samodzielnych, twórczych pomysłów.
- Improwizacje melodyczne i rytmiczne do krótkich tekstów, wierszyków.
- Łączenie różnych form ekspresji: ruchowej, plastycznej, muzycznej.
- Uczestniczenie w zajęciach prowadzonych z wykorzystaniem metody C. Orffa, R. Labana, A. i M. Kniessów, W. Sherborne.
- Tworzenie własnych opowieści muzyczno-ruchowych, akompaniamentu do piosenek i zabaw ruchowych.

7. Zapoznavanie z wybranymi instrumentami muzycznymi.

- Zapoznanie z instrumentami perkusyjnymi.
 - Zapamiętanie wyglądu i nazwy poszczególnych instrumentów.
 - Rozpoznawanie brzmienia instrumentów.
 - Nauka gry na instrumentach perkusyjnych: sposób wydobywania dźwięków.
- Tworzenie akompaniamentu do zabaw ruchowych.
- Tworzenie akompaniamentu do piosenek.
- Konstruowanie własnych instrumentów muzycznych.

SFERA ROZWOJU FIZYCZNEGO

– „Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci”.

1. Nauka czerpania radości z udziału w spacerach, zabawach i grach ruchowych.

2. Ilustrowanie ruchem.

- Ilustrowanie prostych czynności (ubieranie, mycie).
- Ilustrowanie zjawisk przyrody i żywiołów (wiatr, deszcz, opadanie liści, kołysanie się drzew).

3. Posługiwanie się różnymi formami ruchu.

- Naśladowanie np. sposobu poruszania się zwierząt.
- Pantomima.
- Gimnastyka.
- Improwizacja ruchowa.

4. Podejmowanie różnego rodzaju aktywności ruchowej.

- Spacerowanie, zabawy i ćwiczenia ruchowe na świeżym powietrzu o każdej porze roku.
- Zabawy i gry zespołowe.
 - Przestrzeganie zasad warunkujących bezpieczeństwo własne i innych.
 - Właściwe korzystanie ze sprzętu i urządzeń do zabaw ruchowych.
 - Przestrzeganie zasad i reguł obowiązujących w grach i zabawach.
 - Rozwijanie umiejętności współdziałania z innymi.
 - Rozwijanie umiejętności sportowego rywalizowania, godzenia się z przegraną.
- Zabawy i ćwiczenia poranne.
- Zabawy ruchowe i ćwiczenia gimnastyczne:
 - orientacyjno-porządkowe,
 - z elementami czworakowania,
 - z elementami równowagi,
 - bieżne,
 - z elementami skoku i podskoku,
 - z elementami rzutu, chwytania, celowania, toczenia,
 - z elementami wspinania się i siłowania.
- Pływanie, tańce i układy taneczne do muzyki.

5. Rozwijanie ekspresji ruchowej.

- Gimnastyka wykorzystująca różne formy ruchu, takie jak:
 - opowieść ruchowa,
 - ćwiczenia muzyczno-ruchowe,
 - taniec,
 - improwizacja ruchowa,
 - inscenizacja,
 - mimika,
 - pantomima.

6. Uczestniczenie w zabawach i ćwiczeniach rozwijających umiejętność współdziałania z innym dzieckiem i wycucie ruchu – z wykorzystaniem metody W. Sherborne.

7. Uczestnictwo w konkursach i zawodach sportowych. Poznanie zasady fair play.

VI. UWAGI DOTYCZĄCE REALIZACJI PROGRAMU

„Wesołe przedszkole i przyjaciele. Program wychowania i edukacji przedszkolnej” jest programem pozwalającym zrozumieć proces rozwoju i uczenia się dziecka. Ten proces ma możliwość zaistnienia w **interakcji dziecka z ludźmi i kontaktem ze światem materialnym osadzonym w kontekście społeczno-kulturowym** (L. S. Wygotski, 2000). Dla osiągnięcia zamierzonych celów oraz prawidłowej realizacji zadań wychowawczo-edukacyjnych, wynikających z treści programu, ważna jest jakość wszystkich elementów tej interakcji:

- odpowiednio przygotowany nauczyciel, posiadający aktualizowaną w procesie samokształcenia się wiedzę z zakresu pedagogiki wieku dziecięcego, psychologii rozwojowej i wychowawczej człowieka,
- osobowość nauczyciela, rodziców, pracowników przedszkola rozumienie potrzeb dzieci, tworzenie serdecznej i otwartej atmosfery, sprzyjającej interakcjom w procesie wychowania i edukacji,
- wyposażenie środowiska edukacyjnego właściwa, dostosowana do potrzeb wychowanka i nauczyciela placówka, uwzględniająca wiek, potrzebę swobodnej zabawy i edukacji, prowadzenia doświadczeń i obserwacji. Odpowiednio urządzone i wyposażone przedszkole umożliwia dzieciom gromadzenie doświadczeń w toku podejmowanej z własnej inicjatywy działalności, a nauczycielowi ułatwia ukierunkowanie aktywności dzieci na osiągnięcie zamierzonych celów,
- czynne uczestniczenie dziecka w życiu przedszkola i środowiska społeczno-kulturowego.

Podstawową formą aktywności małego dziecka, na którą zawsze powinien być czas w przedszkolu, jest zabawa. Cechy charakteryzujące zabawę to: swoboda, spontaniczność, bezinteresowność, niematerialność korzyści, emocjonalność, przyjemność, swoistość reguł, praw i obyczajów, a w przypadku gier także: współgranie, współzawodnictwo i rywalizacja (D. Waloszek, 1996). Dziecko odzwierciedla w zabawie swoją wiedzę i doświadczenia, ale też poznaje nowe rzeczy, nabywa wiedzy o sobie, swoich mocnych i słabych stronach, nabywa doświadczeń społecznych, poznaje świat wokół siebie i rządzące nim prawa.

Nauczyciel stymuluje, ukierunkowuje oraz organizuje aktywność dziecka. Aby osiągnąć zamierzone cele, musi doskonale poznać strukturę programu, a zwłaszcza zakres treściowy poszczególnych obszarów oraz dostosować zadania do potrzeb, możliwości i zainteresowań wychowanka. Ważne jest, by zadania stawiane dziecku nie były ani zbyt łatwe, ani zbyt trudne. Powinny o krok wyprzedzać możliwości dziecka, tak by było ono w stanie sprostać tym zadaniom przy niewielkiej pomocy nauczyciela. W tym celu niezbędne jest dokonanie rzetelnej diagnozy dziecka, czyli rozpoznanie stanu rzeczy i jego tendencji rozwojowych na podstawie objawów i wiedzy o ogólnych prawidłowościach (S. Ziemiński, 1973). W praktyce nauczyciel

nie musi dokonywać pełnej diagnozy. Aby poznać indywidualne różnice wychowanków, zakres ich kompetencji, czyli wiadomości i umiejętności, dokonuje obiektywnej i wielokrotnej obserwacji. **Polega ona na poznawaniu dziecka w toku jego działalności w naturalnych sytuacjach.** Obserwacji podlega: rozwój fizyczny i motoryczny, rozwój procesów poznawczych, rozwój działalności dziecka, rozwój emocjonalno-społeczny. Ważne jest uzupełnianie spostrzeżeń nauczyciela rozmową z rodzicami oraz analizą dziecięcych wytworów. Ważne jest, aby wyniki obserwacji były rzetelnie dokumentowane. Nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego nakłada na nauczyciela także obowiązek przeprowadzenia analizy gotowości dziecka do podjęcia nauki w klasie I szkoły podstawowej. Obiektywna diagnoza oraz wyniki obserwacji umożliwiają organizowanie optymalnych warunków do indywidualnego rozwoju dziecka, stanowią podstawę tworzenia efektywnych sytuacji wychowawczych i edukacyjnych.

Aby proces edukacji w wychowaniu przedszkolnym przebiegał sprawnie i przynosił sukcesy w realizacji wytyczonych celów, konieczne jest stosowanie odpowiednio dobranych metod. **Metody w pedagogice to świadomie zaplanowany tok i rodzaj czynności nauczyciela i czynności dziecka, ściśle powiązanych ze sobą, które mogą przynieść oczekiwane wyniki i osiągnięcie celu.** M. Kwiatkowska dokonała podziału metod wychowania w przedszkolu na:

- metody czynne,
- metody percepcyjne,
- metody słowne.

W przedszkolu przeważają metody czynne, oparte na działalności dziecka. Służą one rozbudzaniu jego zaciekawienia i zainteresowania, uruchomieniu spontanicznej i swobodnej aktywności wychowanka. Do metod czynnych należą:

- Metoda samodzielnych doświadczeń – stwarzanie dzieciom optymalnych warunków do spontanicznej zabawy i innych działań, swobodnego wypowiedzania się, poszukiwania, przeżywania poprzez bezpośredni kontakt z otoczeniem przyrodniczym, społecznym, technicznym, kulturowym. Nauczyciel pełni rolę czynnego obserwatora, pomocnika oraz doradcy.
- Metoda kierowania własną aktywnością dziecka – inspirowanie działalności dziecka sugestią, zachętą, budzeniem zainteresowania (zabawy tematyczne, konstrukcyjne, dydaktyczne, badawcze).
- Metoda zadań stawianych do wykonania – pobudzanie aktywności dziecka w kierunku z góry przewidzianym przez nauczyciela. Zadania skłaniają dzieci do podejmowania działań, dzięki którym zdobywają nowe umiejętności i wiedzę, rozwijają myślenie. Metoda ta ma zastosowanie także wtedy, gdy jasno sformułowany cel wymaga wykonania kolejnych czynności, zastosowania określonych materiałów i narzędzi.
- Metoda ćwiczeń utrwalających usprawnianie i utrwalanie zdobytych wcześniej doświadczeń i umiejętności.
- Metodom czynnym zazwyczaj towarzyszą metody percepcyjne i słowne. Metody percepcyjne obejmują: obserwację, pokaz, osobisty przykład. Dotyczą także percepcji dzieł sztuki. Metody słowne rozwijają procesy poznawcze i poszerzają zasób wiadomości dzieci. Służą także przekazywaniu wartości literatury pięknej.

W organizowaniu sytuacji edukacyjnych nauczyciel nie może ograniczać się do wyboru jednej metody. Równie istotne są:

- Metody problemowe – poznawanie rzeczywistości poprzez wykrycie problemu, poszukiwanie dróg jego rozwiązania oraz ekspresję aktywności.
- Metody aktywizujące – kształtowanie postawy twórczej, integracja i komunikacja, budowanie poczucia własnej wartości.
- Metody odtwórcze zabawowo-naśladowcze, zadaniowe, sytuacyjne.
- Metoda gimnastyki twórczej według R. Labana, oparta na różnych formach ruchu, tj.: opowieść ruchowa, ćwiczenia muzyczno-ruchowe, taniec, improwizacja ruchowa, inscenizacja, mimika, pantomima.
- Metoda gimnastyki twórczej według C. Orffa, opierająca się na muzyce, mowie i ruchu, które przenikają się wzajemnie, dając dzieciom możliwość rozwijania inwencji twórczej i ekspresji.
- Metoda P. Dennisona, której podstawą są naturalne ruchy fizyczne, integrujące obie półkule mózgowe (tzw. ruchy naprzemienne) oraz połączenie myśli i ruchu w specjalnie opracowanych ćwiczeniach.
- Metoda W. Sherborne, poprawiająca komunikację dzieci z otoczeniem poprzez „język ciała i ruchu”.
- Metoda gimnastyki rytmicznej A. i M. Kniessów, rozwijająca poczucie rytmu i doskonaląca koordynację ruchową.

Nauczyciel, dążąc do uzyskania w pracy z dziećmi jak najlepszych wyników, musi poszukiwać optymalnych rozwiązań: metod, form, środków edukacyjnych. Nie wolno mu zapominać o tym, że w każdej sytuacji edukacyjnej bierze udział dziecko i to jego dobro oraz rozwój stanowią wartość nadrzędną.

VII. LITERATURA CYTOWANA

1. Bee H., *Psychologia rozwoju człowieka*. Tłum. A. Wojciechowski. Zysk i S-ka, Poznań 2004.
2. Brzezińska A., *Spółeczna psychologia rozwoju*. Scholar, Warszawa 2000.
3. Gardner H., Kornhaber M. L., Wake W. K., *Inteligencja: wielorakie perspektywy*. Tłum. M. Groborz, M. Śmieja. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2001.
4. Gniewkowski W., Włażnik K., *Wychowanie fizyczne*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990.
5. Goleman D., *Inteligencja emocjonalna w praktyce*. Tłum. A. Jankowski. Media Rodzina, Poznań 1999.
6. Lubowiecka J., *Przystosowanie psychospółeczne dziecka do przedszkola*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000.
7. Lutomski G., *Stadia rozwoju moralnego wg Piageta* [w:] „Nowości Psychologiczne”, 1996, 1, 3, 70.
8. Murawska M., *Segregacja na progu szkoły podstawowej*. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2004.
9. *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, red. M. Kwiatkowska. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1985.
10. Putkiewicz E., Żytko M., *Znaczenie edukacji przedszkolnej na podstawie badań międzynarodowych* [w:] *Edukacja przedszkolna w Polsce – szanse i zagrożenia* (red. M. Zahorska). Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.
11. Warner P., *Baw się i ucz, przedszkolaku*. Tłum. A. Wejchert-Spodenkiewicz. Wydawnictwo K. E. Liber, Warszawa 2006.
12. Wragg E. C., *Trzy wymiary programu*. Tłum. K. Kruszewski. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
13. Wygotski L. S., *Zabawa i jej rola w rozwoju psychicznym dziecka* [w:] *Wybrane prace psychologiczne II. Dzieciństwo i dorastanie* (red. A. Brzezińska, M. Marchow; tłum. T. Czub). Zysk i S-ka, Poznań 2002.

Przydatne strony internetowe

www.wsip.pl
www.omep.org.pl
www.kluczducczeniasie.pl
www.swiatprzedszkola.pl
www.men.gov.pl

VIII. SŁÓW KILKA OD AUTOREK PROGRAMU

Drodzy Państwo,

przed rozpoczęciem pracy z naszym programem, pamiętajcie: program ma być tylko drogowskazem, w którą stronę zmierzać w codziennej pracy!

Wykorzystajcie posiadaną intuicję i talent pedagogiczny! Jeżeli pracujecie w przedszkolu, to jesteście kreatywnymi i twórczymi ludźmi. Korzystajcie z własnych predyspozycji. Pamiętajcie, że podczas pracy z dzieckiem powinno być ono waszym partnerem w odkrywaniu świata. To również od was zależy, jak będzie wyglądało nasze społeczeństwo za kilkanaście lat! Macie zawsze do pomocy nas, autorów. Chętnie odpowiemy na Wasze pytania, spróbujemy pomóc w rozwiązywaniu problemów i z przyjemnością pogratulujemy sukcesów. W realizacji „Programu wychowania i edukacji przedszkolnej” pomogą wam publikacje metodyczne WSiP stanowiące uzupełnienie wielostronnego wspierania rozwoju dziecka dla każdego etapu wiekowego: „Wesołe przedszkole i przyjaciele pięciolatka”, „Wesołe przedszkole czterolatka” i publikacja na sam początek edukacji przedszkolnej – „Wesołe przedszkole trzylatka”.

Życzymy sukcesów!